18 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 2000 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 (1974)

Ազգ

Azg
armenian daily

ՀՀ նախագահը մեկնեց Երուսաղեմ

Յիսուս Քրիստոսի ծննդյան 2000-ամյակին նվիրված հանդիսությունների մասնակցելու նպատակով, Հայոց պատրիարքարանի հրավերով նախագահ Ռոբերտ Քոչարյանը հունվարի 17-ի երեկոյան մեկնեց Երուսաղեմ: Նրա գլխավորած պատվիրակության կազմում են արտաքին գործերի նախարար Վարդան Օսկանյանը, առողջապահության նախարար Հայկ Նիկողոսյանը, մշակույթի, երիտասարդության հարցերի եւ սպորտի նախարար Ռոլանդ Շառոյանը, պաշտոնատար այլ անձինք: Քրիստոսի ծննդյան 2000-ամյակը Երուսաղեմի Հայոց պատրիարքարանը նշում է հին տոմարով՝ հունվարի 18-ի լույս 19-ի գիշերը: Հայ առաքելական պատարագին եւ ծիսակատարություններին կնախագահի Ամենայն հայոց կաթողիկոս, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ-ն: Այցի ընթացքում Հայաստանի նախագահը կայցելի Բեթղեհեմ, հայկական եկեղեցում կմասնակցի Սուրբ պատարագին: Ռոբերտ Քոչարյանը կայցելի նաեւ Յադ-Վաշեմ՝ Հրեական ցեղասպանության հուշահամալիր եւ թանգարան, Երուսաղեմի պատմական վայրեր, Եբրայական համալսարան, Հայոց պատրիարքարան, կհանդիպի տեղի հայ համայնքի ներկայացուցիչների հետ: Քանի որ սա նախագահի առաջին այցն է այդ տարածաշրջան, նախատեսվում են նաեւ աշխատանքային հանդիպումներ, մասնավորապես Իսրայելի Կնեսետի (խորհրդարան) նախագահ Ավրամ Բուրգի, վարչապետ Եհուդ Բարաքի, նախագահ Էզեր Վայցմանի, Պաղեստինի գործադիր իշխանության նախագահ Յասեր Արաֆաթի հետ:

ԲԱՔՎԻ ՋԱՐԴԵՐ-10

Արթուն պահենք աշխարհի խիղճը

Քարոզչական պատերազմի մեր հերթական վրիպումը

ՌԱՖԻԿ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

Բաքվի հայոց ցեղասպանության 10-րդ տարեդարձի ցավն էլ տանում ենք ինքներս մեր մեջ ներփակված: Հոդվածներ ենք գրում, պատարագ մատուցում անմեղ զոհերի հոգու հանգստության համար, երբ ենք կազմակերպում եղեռնի զոհերի հուշարձան, գիտաժողով ենք անում... Եվ հերթական անգամ մոռանում ենք, որ այս ամենի մասին հարկ է... տեղյակ պահել աշխարհին: Իսկական վիշտն, այո, «լուռ» է լինում: Բայց սա այդ դեպքը չէ: Սա միայն մեր վիշտը չէ: Բաքվում զուտ ազգային պատկանելության համար հայերին վայրագաբար հոշոտելով՝ ազերի ոճրագործները կատարում էին մարդկության եւ մարդկայնության դեմ, մարդկային քաղաքակրթության դեմ ուղղված հանցագործություն: Եվ մեր պարտքն է այդ մասին մարդկությանն ու աշխարհին տեղյակ պահել: Որովհետեւ նման հանցագործությունը վաղեմության ժամկետ չունի:

Մինչդեռ հունվարի 13-ից մինչեւ այսօր մենք ոչ պետականորեն, ոչ այլ ուղիներով այս առթիվ ոչինչ չենք արել: Ըստ իս, ՀՀ արտգործնախարարությունը կարող էր ու պարտավոր էր հանդես գալ հատուկ հայտարարությամբ: Լրատվական գործակալությունները աշխարհով մեկ պիտի տարածեին Բաքվի դեպքերի 10-ամյակի հայաստանյան արձագանքները: Ինտերնետում էջ պիտի բացվեր: Ազգային հեռուստատեսությունը շատ ավելի ուշադրություն պիտի դարձներ այս տարեդարձին, քան... իր փոխտնօրենի կալանավորմանը: Մոսկովյան հեռուստատեսության առնվազն երկու ալիքներով հատուկ տեսանյութեր պիտի հաղորդվեին՝ պատմելով ճշմարտությունը:

Տես ♦ էջ 3

ՀՈՎՎԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱՅՑ

Երուսաղեմի դարպասների մոտ Վեհափառ հայրապետը դիմավորվեց 2000 հավատացյալներով

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն հայոց կաթողիկոսը Հորդանանի մայրաքաղաքից գալով երեկ հետմիջօրեին ժամանեց Երուսաղեմ, որտեղ, ինչպես գրել էինք նախապես, հանդիսավորելու է Հուլյան տոմարով Յիսուս Քրիստոսի սուրբ ծննդյան 2000-ամյակի արարողությունները: Երուսաղեմի հին, պարսպապատ քաղաքի հարավային դարպասների մոտ Վեհափառ հայրապետին դիմավորելու էր եկել ավելի քան 2000-անոց հավատացյալների բազմությունը, կազմված տեղի եւ աշխարհի տարբեր վայրերից ժամանած հայ ուխտավորներից: Հետիոտն, Երուսաղեմի Սրբոց Հակոբեանց ողջ միաբանության եւ հնամենի կավասների ուղեկցությամբ, հավատացյալների բազմությունը Վեհափառ հայրապետին ուղեկցեց մինչեւ Հայոց վանք, շուրջ 1,5 կմ ճանապարհ, որտեղից Ս. Հակոբ տաճար առաջնորդվելով Վեհափառը դիմավորվեց «Հրաշափառ» երգեցողությամբ: Մինչ Երուսաղեմ ժամանելը, Վեհափառը եղել էր Հորդանանում, ինչի մասին պատմում է Մայր աթոռի դիվանից ստացված տեղեկությունը:

Վեհափառ հայրապետի այցը Հորդանան *

Հունվարի 14-ին Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն հայոց կաթողիկոսը ուխտագնացության մեկնեց դեպի Տերունական սրբավայրեր: Մինչ Հորդանան մեկնելը Վեհափառ հայրապետը մի քանի ժամով հանգրվանեց Շարժայի /Հյուսիսային էմիրություններ/ Սբ. Գրիգոր Լուսավորիչ եկեղեցում, որտեղ ջերմ ու սրտաբուխ հանդիպում ունեցավ հայ համայնքի հետ:

Հաջորդ օրը Ամմանի օդանավակայանում Վեհափառ Հայրապետին դիմավորեցին Երուսաղեմի Հայոց պատրիարք ամենապատիվ Տ. Թորգոմ արք. Մանուկյանը, Հորդանանի առաջնորդ Տ. Վահան արք. Թոփալյանը, Հորդանանի կառավարության անդամներ, թեմական խորհրդի եւ հայ բարեգործական միությունների ներկայացուցիչներ:

Օդանավակայանից թագավորական ավտոշարասյան ուղեկցությամբ Նորին Սրբությունն իր շքախմբով ուղղվեց դեպի Սբ. Թադեոս եկեղեցի, ուր իր օրհնության խոսքը ասաց ներկա հավատացյալներին: Վեհափառ հայրապետը գոհունակությամբ նշեց, որ իր անդրանիկ հայրապետական այցը հայրենիքից դուրս ուխտագնացություն է դեպի Սբ. Երկիր:

Տես ♦ էջ 2

2000 թ. տնտեսական ռազմավարության վերջակետը դեռ դրված չէ

1999 թ. հույժ համեստ կատարողականից մինչեւ 2000 թ. ծրագրեր

ՆԱՐԻՆԵ ԴԻԼԲԱՐՅԱՆ

«Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեի կատարման նոր համակարգ է ներդրվում «զրոյական մնացորդի սկզբունքով», համակարգի ներդրումը կոչված է ապահովելու պետական բյուջեի կատարման արագագործությունը, բյուջետային վճարումների հուսալիությունը եւ բյուջետային միջոցների կենտրոնացումը ՀՀ ֆինանսների նախարարության միասնական գանձապետական հաշվում», ամրագրված է ֆինանսների նախարար Լեւոն Բարխուդարյանի կողմից լրագրողներին բաժանված փաստաթղթում, որը տեւական լռությունից հետո բացատրություններով շաբաթավերջին մանրամասնեց նախարարը: 2000 թ. մենք մուտք ենք գործում անցած բյուջեով պաշտպանված ծախսերի պարտքերով, չեն վճարվել առողջապահության ոլորտի համար նախատեսված գումարները, նպաստները, կան անցած 97-98 թթ. բյուջետային չհատուցված պարտքեր տարբեր

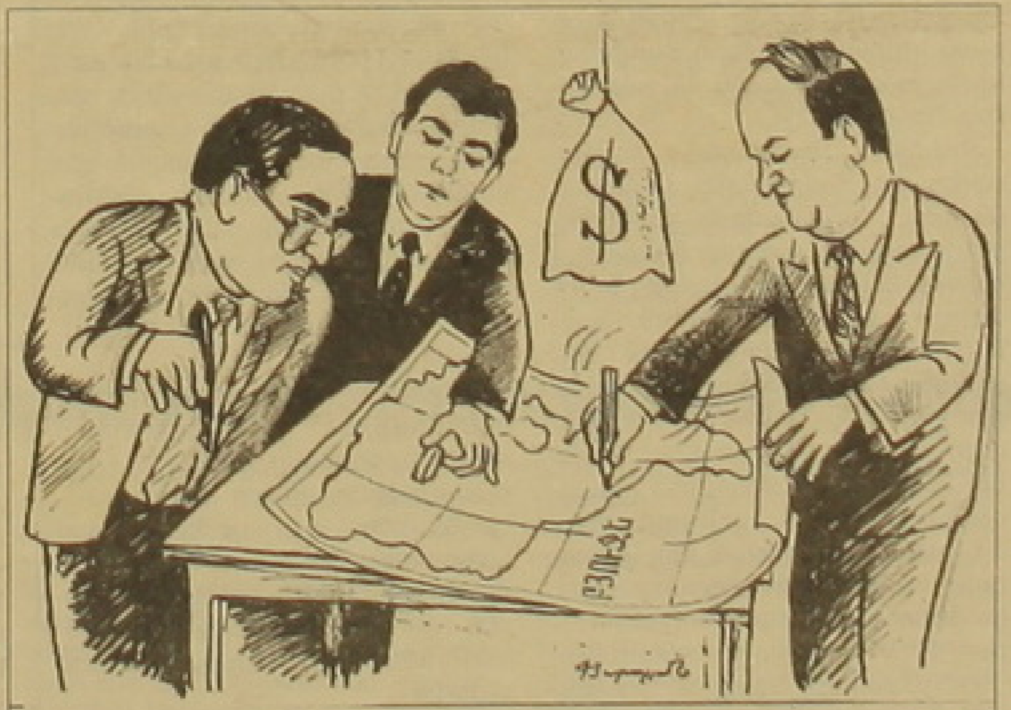

ձեռնարկություններին: Բյուջեի եկամտային մասում իրոք զրոյական մնացորդ կա, պետությունը հավաքել է ավելի, քան նախատեսել էր վճարել. պարտքերի բեռով մուտք ենք գործել նոր հազարամյակի նախաշեմ:

Տես ♦ էջ 2

Հեյդար Ալիեւը Ռոբերտ Քոչարյանի հետ երկխոսության պատրաստակամություն է հայտնել

ԲԱՔՈՒ, 17 ՀՈՒՆՎԱՐ, ԱՐՄԵՆՊՐԵՍ: Ադրբեջանի նախագահ Հեյդար Ալիեւն այսօր Բաքվում ՌԴ փոխարտգործնախարար Գրիգորի Բերդեննիկովի հետ կայացած հանդիպման ժամանակ իր հայ գործընկեր Ռոբերտ Քոչարյանի հետ երկխոսության պատրաստակամություն է հայտնել:

Նա նաեւ ասել է, թե պատրաստ է Ռուսաստանի, Հայաստանի եւ Ադրբեջանի ղեկավարների եռակողմ հանդիպմանը, որը տեղի կունենա Մոսկվայում՝ ԱՊՀ-ի գագաթաժողովի օրերին:

Ռուսաստանցի դիվանագետը նշել է, թե իր երկիրը ողջունում է Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման շուրջ Հայաստանի եւ Ադրբեջանի նախագահների երկխոսությունը, խորհելով, որ Հեյդար Ալիեւի եւ Ռոբերտ Քոչարյանի ուղղակի կապերը դրական տեղաշարժերի կհանգեցնեն կարգավորման գործընթացում:

Իրանի արտգործնախարարը Թուրքիայում

ԹԵՀՐԱՆ, 17 ՀՈՒՆՎԱՐ, ՆՈՅՅԱՆ ՏԱՊԱՆ: Հունվարի 17-ին սկսվեց Իրանի արտգործնախարար Քամալ Խարազիի երկօրյա պաշտոնական այցը Թուրքիա: Թուրքիայի ԱԳՆ ղեկավար Իսմայիլ Ջեմի հետ Ք. Խարազիի հանդիպման ընթացքում կքննարկվեն երկկողմ կապերի ընդլայնման հարցերը, ինչպես նաեւ տարածաշրջանային խնդիրները: Չնայած տարածաշրջանում հարածուն այն վտանգին, որ բխում է «սիոնիստական վարչակարգից» եւ այդ վարչակարգի հետ Թուրքիայի համագործակցությանը, Իրանը համենայն դեպս մտադիր է ընդլայնել համագործակցությունը Թուրքիայի հետ: Այս մասին, ինչպես հաղորդում է ԻՌՆԱ գործակալությունը, Ք. Խարազիի այցի նախօրյակին հայտարարել է Իրանի ԱԳՆ մամլո քարտուղար Համիդ Ռեզա Ասեֆին: Ըստ Ասեֆիի, նշյալ խնդիրը քննարկվելու է նաեւ երկու պետությունների արտաքին գործերի նախարարների հանդիպման ժամանակ:

Շեւարդնաձեն բացառում է ռուսական լրացուցիչ զորախումբ Անդրկովկաս մտցնելու հնարավորությունը

ԹԲԻԼԻՍԻ, 17 ՀՈՒՆՎԱՐ, ԱՐՄԵՆՊՐԵՍ-ՓՐԱՅՄ ՆՅՈՒԶ: Վրաստանի նախագահ Էդուարդ Շեւարդնաձեն բացառում է ռուսաստանյան լրացուցիչ զորախումբ Անդրկովկաս մտցնելու հնարավորությունը, որի մասին անցած շաբաթ հաղորդվել էր Ինտերնետի չեչենական լրաշարով: Երկուշաբթի կայացած մամլո ասուլիսում նախագահ Շեւարդնաձեն նշեց, որ նմանօրինակ լուրեր «են տարածում երեւակայամոլները»: Նա այն կարծիքին է, որ նմանօրինակ որոշումներ չեն կարող ընդունվել «լուրջ ղեկավարների կողմից», քանի որ դրանք հղի են «մեծ պատերազմով»:

«ՎԱՆՈ+11»

«Վազգեն Սարգսյանը վճռական էր տրամադրված»

Իր ցուցմունքների ավարտին հավաստեց Վահան Հարությունյանը

ՍԱՌԱ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

Վանո Սիրադեղյան, Վահան Հարությունյան եւ 10 այլ անձանց գործով հունվարի 17-ի դատական նիստում Վանո Սիրադեղյանի դատապաշտպան Վանյա Սուքիասյանը հինգ կետից կազմված մի միջնորդություն ներկայացրեց դատարանին: Միջնորդությամբ պահանջվում էր դատաքննությունը հետաձգել մինչեւ Արմեն Տեր-Սահակյանի ու նրա զինված խմբի դատավարության ավարտը, քանի որ իր պաշտպանյալին մեղադրանք է առաջադրված նաեւ այդ գործով, դատաքննությանն ապահովել Սերժ Ջիլավյանի եւ մյուս տուժողների ներկայությունը, այս գործին կցել Սերժ Ջիլավյանի մոսկովյան դատավարության դատավճիռը, ճշտել Ջիլավյանը Հայաստանում դատվածություն ունեցե՞լ է: Վանո Սիրադեղյանը շտապեց ավելացնել, որ միանում է իր դատապաշտպանի միջնորդությանը, բացի դատաքննությունը կասեցնելու մասից:

Դատապաշտպանները կտրուկ դեմ արտահայտվեցին դատավարությունը հետաձգելու պահանջին, սակայն դեմ չէին, որ միջնորդությունը մասամբ բավարարվի, հատկապես Սերժ Ջիլավյանի մասնակցության մասով: Ամբաստանյալները միացան իրենց պաշտպաններին: Մեղադրող կողմն այն տեսակետին էր, որ ամեն ինչ պետք է անել դատավարությունը շարունակելու համար եւ համաձայն են միջնորդության որոշ կետերի հետ:

Վերջին օրերի դատական նիստերին տուժողներից մասնակցում են միայն սպանվածներից Կարեն Ռաֆայելյանի ծնողները: Պրն Ռաֆայելյանը դեմ արտահայտվելով դատավարությունը հետաձգելու պահանջին, միաժամանակ նշեց, որ Սերժ Ջիլավյանի ներկայությունն այնքան էլ անհրաժեշտ չէ, նախաքննության ժամանակ տուժողը ցուցմունքներ տվել է, իսկ հիմա իրեն պաշտպանված չի զգում, այդ պատճառով էլ չի մասնակցում դատավարությանը:

Տես ♦ էջ 3

Ռան Գիդոր. Հայաստանի եւ Իսրայելի համագործակցության պոտենցիալը հսկայական է

ԵՐԵՎԱՆ, 17 ՀՈՒՆՎԱՐ, ՆՈՅՅԱՆ ՏԱՊԱՆ. Հայաստանի եւ Իսրայելի տնտեսական համագործակցության պոտենցիալը հսկայական է, գտնում է Իսրայելի դեսպանության առաջին քարտուղար պարոն Ռան Գիդորը (նստավայրը Թբիլիսի):

«Նոյյան տապանի» թղթակցին տված հարցազրույցում պրն. Ռան Գիդորը նշեց, որ հայ-իսրայելական համագործակցության զգալի պոտենցիալ է առկա բարձր տեխնոլոգիաների բնագավառում, որոնք առաջնային են երկուստեք: Այսպես, ըստ պրն. Ռ. Գիդորի, իսրայելական ընկերություններին ավելի հեշտ կլիներ հաստատել, մասնավորապես միկրոսխեմաների արտադրություն Հայաստանում, որտեղ բարձրորակ մասնագետների առկայությամբ աշխատուժի արժեքը շատ ավելի ցածր է, քան Իսրայելում: Նա հիշեցրեց, որ դեռեւս խորհրդային տարիներին Հայաստանն ուներ զարգացած արդյունաբերություն եւ մեծ նվաճումներ հենց բարձր տեխնոլոգիաների ոլորտում (հատկապես օպտիկական սարքերի եւ միկրոսխեմաների):

Ռ. Գիդորի կարծիքով, վիթխարի պոտենցիալ կա համագործակցության համար նաեւ գյուղատնտեսական արտադրանքի վերամշակման բնագավառում: Հայաստանի 28 պահածոների գործարանները օժտված են տարեկան 550 մլն. պայմանական տուփ հզորությամբ: Դրանցից լրիվ հզորությամբ աշխատում են ընդամենը 7-8-ը, որտեղ շվեյցարական եւ կանադական ներդրումների շնորհիվ ներդրվել են ժամանակակից տեխնոլոգիաներ: Մինչեւ 90-ական թվականները Հայաստանն արտադրում էր ԽՍՀՄ տարածքում արտադրվող պանրի շվեյցարական տեսակների ամբողջ ծավալի մինչեւ 30%-ը: Վերջին տարիներին Իսրայելում մեծ նվաճումների են հասել գյուղմթերքների վերամշակման եւ փաթեթավորման բնագավառում, այնպես որ նշանակալի ներուժ կա նաեւ համատեղ արտադրությունների ստեղծման համար:

Ըստ Ռ. Գիդորի, ներկայումս աշխատանքներ են կատարվում գյուղմթերքների վերամշակման ոլորտում իսրայելական ընկերություններին Հայաստանում ներգրավելու ուղղությամբ: Առաջիկա երկու ամիսներին Հայաստանում ծրագրվում է բացել Ագրոբիզնեսի կենտրոն, որը կօգնի հայ ձեռներեցներին գործարար շփումներ հաստատել Իսրայելում: «Կենտրոնի հիմնումը, հույս ունենք, անմիջապես կանդրադառնա Հայաստանի եւ Իսրայելի միջեւ առեւտրի մակարդակի վրա», նշեց Ռ. Գիդորը:

Իսրայելը աշխարհում ալմաստների խոշորագույն արտահանողն է, այդ ոլորտի շատ ընկերություններ, ըստ Ռ. Գիդորի, շահագրգռված են ներդրումներ կատարել Հայաստանում ալմաստների վերամշակման եւ ոսկերչական իրերի արտադրության մեջ:

Դրա հետ մեկտեղ, ինչպես նշեց պրն. Ռ. Գիդորը, մինչեւ հիմա Հայաստանում գրեթե իսրայելական ներդրումներ չեն կատարվել: Եվ դա այն դեպքում, երբ Իսրայելի տարեկան ներդրումները արտասահմանում 1996-1998 թթ. կազմում էին 900 մլն. դոլար:

Ռան Գիդորը նշեց հետեւյալ խոչընդոտները Հայաստանում ներդրումների ներգրավման համար: Առաջին, Հայաստանի տնտեսության վիճակի մասին հավաստի տեղեկատվության բացակայությունը: Օրինակ, բնակչության մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ-ի առնչությամբ զանազան գերատեսչությունների գնահատականները տատանվում են 500-600 դոլարի միջեւ: Բացի այդ, վերջին հինգ տարիներին տեղեկատվության առումով սահուն չի եղել աշխատանքը կրկնակի վերակառուցված էկոնոմիկայի եւ ֆինանսների նախարարությունների հետ:

Երկրորդ խոչընդոտը բյուրոկրատական արգելքներն են: «Մենք ամբողջ ութ ամիս շարունակ փորձում էինք կազմակերպել հայ փորձագետների ուղեւորությունը Իսրայել՝ Հայաստանի ներդրումային հնարավորությունների հայտահանդեսի համար, վերջին պահին պարզվեց, որ պատվիրակության անդամներից ոչ մեկը անգլերեն չգիտի», նշեց Ռ. Գիդորը:

Երրորդ խոչընդոտը տրանսպորտային ծախսերի մեծ տեսակարար կշիռն է եւ տրանսպորտային ենթակառուցվածքի թերզարգացածությունը:

Չորրորդ խոչընդոտը Հայաստանում պարտային պարտավորությունների կատարման երաշխիքային մեխանիզմների բացակայությունն է:

Հինգերորդ խոչընդոտը աշխարհաքաղաքական իրադրությունն է տարածաշրջանում:

«Վերջերս ինձ հետ զրույցի ժամանակ երկու խոշոր պետությունների դեսպաններ հայտնեցին, որ Հայաստանն այլեւս արտասահմանյան փողի կարիք չի զգում, այն երկրում բավարար է: Խնդիրն այն է, թե ուր են գնում այդ փողերը: Վերջին տասը տարիներին չի եղել արտահանության որակական աճ, միաժամանակ աչքի է զարնում թանկարժեք արտասահմանյան մակնիշի մեքենաների, խանութների եւ հարուստ մարդկանց մեծ թիվը Հայաստանի մայրաքաղաքի կենտրոնում: Պարզապես երկրում կա մարդկանց մի խումբ, որը փող է շինում փողից, դրանք իրավաբանական եւ գովազդային գործակալություններն են, չինովնիկները: Ֆինանսավորումը չի գնում էկոնոմիկայի իրական հատված արտահանության խթանման համար, փողերը ձեռքից ձեռք են անցնում, ինչը շարժի տպավորություն է ստեղծում էկոնոմիկայում», ասաց առաջին քարտուղարը:

Ռ. Գիդորի կարծիքով, Հայաստանը չափից դուրս հենվում է սփյուռքի օգնության վրա, իսկ վերջինս շարժվում է սենտիմենտալ դրդապատճառներով, այլ ոչ թե գործնական պատկերացումներով: Հարված էր Հայաստանին նաեւ հոկտեմբերի 27-ի ողբերգությունը:

«Մեր երկրների միջեւ համագործակցության հիմնական առաջնայնությունը իսրայելական ներդրումների ներգրավումն է Հայաստանում եւ երկկողմ առեւտրի զարգացումը: Հույս ունենք, որ այս տարին շրջադարձային կլինի», ընդգծեց պրն. Ռան Գիդորը:

Պրն. Գիդորը հիշեցրեց, որ 50 տարի առաջ Իսրայելը գտնվում էր Հայաստանի այժմյան իրավիճակում. փոքրիկ երկիր հարյուր հազարավոր փախստականներով Հոլոքոստից հետո եւ հարեւանների հետ չդադարող պատերազմի վիճակում: Բնական ռեսուրսներից գազ, նավթ, ջուր, զուրկ մի երկիր: Երկու հանգամանքներ օգնեցին Իսրայելի կայացմանը սկզբնական շրջանում՝ սփյուռքի օգնությունը եւ այն, որ ժողովուրդը միավորվեց մի մեծ ընտանիքի մեջ, ուր յուրաքանչյուրը ձգտում էր իր ավանդը մուծել ընդհանուր բարօրության համար: Առաջին 30 տարիներին էկոնոմիկան հիմնականում խարսխվում էր գյուղատնտեսության եւ տուրիզմի վրա: Հետագայում, եվրոպական շատ երկրների կողմից Իսրայելի վրա դրված արգելքի պատճառով, Իսրայելին հարկ եղավ ինքնուրույն հոգալ տեխնոլոգիաների եւ սպառազինության զարգացման մասին եւ էմբարգոն, որ սկզբում աղետ էր թվում, վերածվեց ճակատագրի պարգեւի եւ հանգեցրեց «տնտեսական հրաշքի»:

ՆԱՐԻՆԵ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ
«Նոյյան տապան»

2000 թ. տնտեսական ռազմավարության վերջակետը դեռ դրված չէ

Սկիզբը էջ 1

99 թ. բյուջեի կատարողականն առավել քան համեստ է. անցած 11 ամիսների արդյունքներով համախառն ներքին արդյունքի (ՀՆԱ) իրական աճը կազմել է ընդամենը 3,6 տոկոս, թեեւ հավուր պատշաճի ենթադրվում է, որ տարեկան կտրվածքով կապահովվի բյուջեի մասին օրենքով նախատեսված 4 տոկոս տնտեսական աճի ցուցանիշը: Եթե 98 թ. բյուջեի անհաջող կատարողականը բացատրվում էր ռուսական ճգնաժամի ջախջախիչ ազդեցությամբ, ապա 99 թ. ձախողումներն ունեն առավել քան ազդեցիկ բացատրություն՝ հոկտեմբերի 27-ը, որը պետության մեջ ստեղծեց անկառավարելի իրավիճակ եւ դարձրեց մեզ խոցելի ե՛ւ միջազգային կազմակերպությունների ու արտերկրի ներդրողների, ե՛ւ հայրենական տնտեսվարողների աչքերում:

Եթե փորձենք զատել տնտեսության այն ոլորտները, որտեղ անհաջողությունների կշիռն առավել բարձր է, ապա առաջին ձախողակը էներգետիկայի ոլորտն է, ուր արձանագրվել է մոտ 7 տոկոս անկում: Անկումային վիճակում են նաեւ մաքսային մարմինները, որոնք թերակատարել են անուղղակի հարկերի եւ մաքսատուրքի գծով բյուջեի եկամուտները: Առավել հաջողակ է արդյունաբերական ոլորտը, որտեղ արձանագրվել է 6,8 տոկոս աճ՝ հիմնականում սննդի, քիմիական եւ լեռնահանքային ձեռնարկություններում կատարված դրական տեղաշարժերի շնորհիվ: Եթե 98 թ. նշանավորվեց գյուղատնտեսության եւ շինարարության ծաղկումով, ապա 99-ին գյուղատնտեսությունը գրեթե դոփեց իր տեղում՝ այս անգամ բարենպաստ կլիմայական պայմանները շրջանցեցին Հայաստանը: Արդյունաբերական անզեն աչքով, ցավոք, դեռեւս աննկատ աճը հանգեցրել է նկատելի տեղաշարժերի ուղղակի հարկերի գանձման ոլորտում: Միաժամանակ գերակատարվել են 99 թ. եկամտահարկից, շահութահարկից նախատեսված մուտքերը: Եկամտահարկը 31,2 տոկոսով, իսկ շահութահարկը՝ 24,9 տոկոսով: Համարձակվենք ենթադրել, որ այս գերակատարումները մասամբ արդյունք են նաեւ հարկային մարմինների բավական խստապահանջ գործունեության, ի մասնավորի՝ շահութահարկի տեսանկյունից: Չմոռանանք, որ անցումային փուլում գտնվող եւ շրջանառու միջոցների առատությամբ աչքի չընկնող ձեռնարկություններից շահութահարկի եւ եկամտահարկի գանձումն ընդամենը կարող է վատթարացնել տնտեսվարողների վիճակը, այսինքն՝ տվյալ դեպքում հարկային մարմինների գերջանքերը կարող են հիշեցնել մի փայտահատի, ով իր խրճիթը ջերմացնելու համար համառորեն սղոցում է այն ճյուղը, որին նստած է:

ԿԲ քաղաքականության խստությունը եւ հայոց տոկոսադրույքների առեղծվածը

Լեւոն Բարխուդարյանը մանրամասն վերլուծեց եւ 99 թ. ֆինանսական հոսքերը, եւ 2000 թ. ծախսային քաղաքականությունը՝ մակրոտնտեսական կանխատեսումներով, գների եւ սակագների ծրագրվող ցուցանիշներով: Բայց մակրոտնտեսությունը պահանջում է իրենը. անցած տարի սղաճը կազմել է ընդամենը 2 տոկոս: Հունվար-դեկտեմբեր ամիսներին միջին սղաճը մոտ 0,6 տոկոս՝ ի հեճուկս բյուջեի մասին օրենքով նախատեսված մոտ 9 տոկոս ծրագրային սղաճի մակարդակի: Սղաճի նման զսպումն իր խիստ բացասական ազդեցությունն է գործել անվանական ՀՆԱ ցուցանիշի վրա: Ի հետեւանս՝ անցած տարվա անվանական ՀՆԱ-ն կազմում է ընդամենը 1,003 մլրդ դրամ՝ փոխանակ օրենքով նախատեսված 1,042 մլրդ դրամի: Լեւոն Բարխուդարյանը խոստովանեց, որ Կենտրոնական բանկի վարած դրամավարկային քաղաքականության արդյունքն են Հայաստանի չափազանց բարձր բանկային տոկոսադրույքները, ինչպես նաեւ հայկական դրամի ինքնարժեքի բավական առեղծվածային պահվածքը: Եթե սղաճն ավելի բարձր լիներ, ապա դյուրին կլիներ ապահովել տնտեսական աճ: Սղաճի սպասվածից ցածր մակարդակը ուղղակի ազդում է տնտեսական աճի զսպման վրա, հատկապես եթե դրան գումարվում է դրամի փոխարժեքի արհեստական կայունացումը: Միջազգային ֆինանսական կազմակերպություններից արտարժույթով ստացված միջոցները ռեալ արժեզրկվում են, քանզի դրամը բավական կասկածահարույց կայունություն է հանդես բերում, եւ դոլարը չպատճառաբանված արժեզրկվում է:

Ֆիսկալ եւ դրամավարկային քաղաքականությունը Հայաստանում պետք է համակարգվեն: Լ. Բարխուդարյանն այս անգամ լավատես էր, ԿԲ նախագահ Տիգրան Սարգսյանի խոստումները վկայակոչելով: Նա շեշտեց, որ 2000 թ. իրենք պայմանավորվել են ապահովել 5 տոկոս սղաճ՝ համապատասխան դրամական զանգվածի եւ դրամական բազայի, ինչպես նաեւ դրամի ինքնարժեքի հաստատագրմամբ: Այս պարագայում մեր ԿԲ-ին եւ ֆինանսների նախարարությանն օգնության կգան նաեւ Միջազգային արժութային հիմնադրամի եւ Համաշխարհային բանկի փորձագետները, որոնք գալիք շաբաթ ժամանելու են Հայաստան, որպեսզի պարզեն, թե ինչպես կարող է 2 տոկոս սղաճով եւ կայուն դրամով պետության մեջ այդքան բարձր բանկային տոկոսադրույք լինել: Լ. Բարխուդարյանը չմոռացավ նաեւ մեկնաբանել ՊԿՊ-ների (պետական կարճաժամկետ պարտատոմսեր) շուկայում ստեղծված դրությունը, ուր հոկտեմբերի 27-ից հետո ՊԿՊ-ների եկամտաբերությունն աճեց, քանզի դրսից հնարավոր չեղավ միջոցներ ներգրավել, եւ կառավարությունը ստիպված էր բարձր տոկոսադրույքներով այս շուկայից միջոցներ բերել՝ ծածկելու բյուջետային աշխատավարձերի, նպաստների եւ կենսաթոշակների վճարման ճեղքվածքները: Եթե ՊԿՊ-ների շուկայում չկա բազմազանություն, փաստացի չկա զարգացած կապիտալի շուկա, ապա պետությունը հարկատուների փողերը ծախսում է՝ ապահովելու բանկային համակարգի կայունությունը, չէ որ բյուջեի պակասուրդի ֆինանսավորման միակ ներքին աղբյուրը մնում է ՊԿՊ-ների շուկան. «Մեր գրպանից բավական բարձր գին ենք վճարում բանկային համակարգի կայունության համար, թեեւ, խոստովանենք, որ հարկատուների փողերի հաշվին մեր բանկային համակարգն իրոք կայուն է, չունենք դեֆոլտներ», լավատեսորեն եզրափակեց Լ. Բարխուդարյանը: Այսպիսով, 2000 թ. մեր բանկային համակարգը եւ ֆինանսական կառույցները, արտադրական ձեռնարկությունները դեռեւս պետք է ճշտեն Հայաստանի տնտեսական ռազմավարությունը. «Եվ գայլերն են կուշտ, եւ ոչխարները՝ ողջ» սկզբունքով: Իհարկե, այս համեմատության մեջ միանշանակ չէ բանկերը գայլերն են, ոչխարները՝ տնտեսվարողները նույնացումը:

«Վազգեն Սարգսյանը վճռական էր տրամադրված»

Սկիզբը էջ 1

Պրն Ռաֆայելյանը հայտարարեց, որ պաշտպանված չեն նաեւ մյուս տուժողները, մասնավորապես Հովհաննես Սուքիասյանի հարազատներին սպառնացել են Աշտարակում, հարցաքննել են, եւ նրանք այլեւս զոհ չեն ուզում տալ (Հովհ. Սուքիասյանի եղբայրը, որը գործով տուժող է ճանաչվել, սրտամկանի ինֆարկտ է ստացել): Ավելացրեց, որ ամիսներ առաջ նույնաբնույթ գրությամբ ինքն է դիմել դատարանին, սակայն պատասխան չի ստացել: «Մենք մեզ պաշտպանված չենք զգում», հայտնեց պրն Ռաֆայելյանը, շեշտելով, որ ինքն էլ այնուհետ չի մասնակցի՝ մինչեւ կողմերի համար հավասար պայմաններ ապահովելը: Դատավարության մասնակից բոլոր կողմերին լսելուց հետո դատարանը որոշեց միջնորդությունը բավարարել մասնակիորեն՝ միայն Ս. Ջիլավյանի մասով:

Միջնորդության քննարկումից հետո Վահան Հարությունյանին հնարավորություն տրվեց շարունակելու իր ցուցմունքները: Երեկ նա անդրադարձավ 98 թ. դեպքերին ու իրադարձություններին: Հայտնեց, որ 98 թ. հունվարի 29-ին տեղեկացել է, որ Արմեն Տեր-Սահակյանի ու նրա խմբի կողմից վտանգ է սպառնում Վազգեն Սարգսյանին եւ պատրաստվում էր մի քանիսի հետ մեկնել Ա. Տեր-Սահակյանի ամառանոց՝ կանխելու նպատակով: Սակայն Արծրուն Մարգարյանը զգուշացրել է ոչ մի տեղ չգնալ՝ «քեզ սպանելու են»: Ուշ երեկոյան հայտնի է դառնում, որ Արմեն Տեր-Սահակյանը եւ եւս 28 հոգի ձերբակալվել են: Հունվարի 31-ին իրավապահ մարմինները նրան հրավիրում են բացատրություններ տալու, թե իրեն ինչ է հայտնի Վազգեն Սարգսյանի դեմ կատարվող մահափորձի, գեներալ Բուդոյի մեքենայի վրա արած կրակոցի, Արմեն Տեր-Սահակյանի ձերբակալման մասին եւ այլն: Կասկածանքով է վերաբերվել հարցաքննողներին եւ հրաժարվել է ցուցմունքներ տալուց մինչեւ Վազգեն Սարգսյանի հետ հանդիպելը:

Ներքին զորքերի նախկին հրամանատարին Վազգեն Սարգսյանն ընդունել է իր իսկ խնդրանքով, որի ժամանակ ամբաստանյալն իր կատարածի համար պատասխան տալու պատրաստակամություն է հայտնել: «Մեր երկարատեւ զրույցից հասկացա, որ 94 թ. Կարեն Ռաֆայելյանի ու Արթուր Հովհաննիսյանի սպանության հետ կապված ոչ մի պետական որոշում չի կայացվել», հայտնեց Վահան Հարությունյանը: Վերջինիս ասելով, Վ. Սարգսյանը հասկացել էր եւ ասել է, թե քանի դեռ ինքը կա՝ բոլորը պետք է պատասխան տան իրենց արածների համար: Բաժանվելուց առաջ խոստացել է ճշմարտությունը մինչեւ վերջ հասցնել, իսկ Վազգեն Սարգսյանն ավելացրել է, եթե դու կատարվածի փոքր մասը գիտես, ես ավելին գիտեմ:

Կատարվածը բացահայտելու իր պատրաստակամությունը Վահան Հարությունյանը բացատրեց այսպես. «Խփել-խփողները միշտ կշարունակվեն, քանի դեռ վերջակետ չի դրվել գործին: Ու եթե մարդիկ մեզ վրա էլ են արդեն մահ գալիս եւ պատասխանատվության պահն է եկել՝ ուրեմն բոլորը պետք է պատասխան տան: Ես ինքնակամ զանգահարել եմ եւ ասել, որ պատրաստ եմ ցուցմունքներ տալու Արծրուն Մարգարյանի ու հետագա բոլոր կատարվածների մասին»: Հայտնեց նաեւ, որ Արծրուն Մարգարյանը համամիտ չէր իր հետ՝ «ինչու ես գնացել Վազգենի մոտ, շատ հնարավոր է, որ ի վնաս մեզ լինի հետագայում»: Անձամբ Վ. Հարությունյանն այնպիսի տպավորություն է ստացել, որ բոլորին ձեռ էր տալիս իր սպանվելը:

Ուստի դիմում է գրել իրավապահ բոլոր մարմիններին ու հայտնել, որ բացակայում է հանրապետությունից, սակայն թաքնվել է տարբեր տեղերում մինչեւ 98 թ. փետրվարի 22-ը, այնուհետեւ իր տանը՝ մինչեւ ձերբակալվելը: Նշենք, որ իր նախաքննական ցուցմունքներում Վահան Հարությունյանը չի խոսել Արծրուն Մարգարյանի ու Վազգեն Սարգսյանի մասին, որոնք ներկայացվում են որպես դեպքերին ու իրադարձություններին քաջատեղյակ անձնավորություններ: Հատկապես Արծրուն Մարգարյանը, որը Վահան Հարությունյանի ցուցմունքները երկրորդողը կարող էր լինել: Վահան Հարությունյանը երեկ ավարտեց ցուցմունքները, այնուհետեւ ասելիքը շարունակեց իր դատապաշտպանի հարցերի միջոցով: Դատական նիստն ընդմիջվեց մինչեւ հունվարի 21-ը:

ԱԶԳ

ընթացիկ

Ռան Գիդոր. Հայաստանի եւ Իսրայելի համագործակցության պոտենցիալը հսկայական է

ԵՐԵՎԱՆ, 17 ՀՈՒՆՎԱՐ, ՆՈՅՅԱՆ ՏԱՊԱՆ. Հայաստանի եւ Իսրայելի տնտեսական համագործակցության պոտենցիալը հսկայական է, գտնում է Իսրայելի դեսպանության առաջին քարտուղար պարոն Ռան Գիդորը (նստավայրը Թբիլիսի):

«Նոյյան տապանի» թղթակցին տված հարցազրույցում պրն. Ռան Գիդորը նշեց, որ հայ-իսրայելական համագործակցության զգալի պոտենցիալ է առկա բարձր տեխնոլոգիաների բնագավառում, որոնք առաջնային են երկուստեք: Այսպես, ըստ պրն. Ռ. Գիդորի, իսրայելական ընկերություններին ավելի հեշտ կլիներ հաստատել, մասնավորապես միկրոսխեմաների արտադրություն Հայաստանում, որտեղ բարձրորակ մասնագետների առկայությամբ աշխատուժի արժեքը շատ ավելի ցածր է, քան Իսրայելում: Նա հիշեցրեց, որ դեռեւս խորհրդային տարիներին Հայաստանն ուներ զարգացած արդյունաբերություն եւ մեծ նվաճումներ հենց բարձր տեխնոլոգիաների ոլորտում (հատկապես օպտիկական սարքերի եւ միկրոսխեմաների):

Ռ. Գիդորի կարծիքով, վիթխարի պոտենցիալ կա համագործակցության համար նաեւ գյուղատնտեսական արտադրանքի վերամշակման բնագավառում: Հայաստանի 28 պահածոների գործարանները օժտված են տարեկան 550 մլն. պայմանական տուփ հզորությամբ: Դրանցից լրիվ հզորությամբ աշխատում են ընդամենը 7-8-ը, որտեղ շվեյցարական եւ կանադական ներդրումների շնորհիվ ներդրվել են ժամանակակից տեխնոլոգիաներ: Մինչեւ 90-ական թվականները Հայաստանն արտադրում էր ԽՍՀՄ տարածքում արտադրվող պանրի շվեյցարական տեսակների ամբողջ ծավալի մինչեւ 30%-ը: Վերջին տարիներին Իսրայելում մեծ նվաճումների են հասել գյուղմթերքների վերամշակման եւ փաթեթավորման բնագավառում, այնպես որ նշանակալի ներուժ կա նաեւ համատեղ արտադրությունների ստեղծման համար:

Ըստ Ռ. Գիդորի, ներկայումս աշխատանքներ են կատարվում գյուղմթերքների վերամշակման ոլորտում իսրայելական ընկերություններին Հայաստանում ներգրավելու ուղղությամբ: Առաջիկա երկու ամիսներին Հայաստանում ծրագրվում է բացել Ագրոբիզնեսի կենտրոն, որը կօգնի հայ ձեռներեցներին գործարար շփումներ հաստատել Իսրայելում: «Կենտրոնի հիմնումը, հույս ունենք, անմիջապես կանդրադառնա Հայաստանի եւ Իսրայելի միջեւ առեւտրի մակարդակի վրա», նշեց Ռ. Գիդորը:

Իսրայելը աշխարհում ալմաստների խոշորագույն արտահանողն է, այդ ոլորտի շատ ընկերություններ, ըստ Ռ. Գիդորի, շահագրգռված են ներդրումներ կատարել Հայաստանում ալմաստների վերամշակման եւ ոսկերչական իրերի արտադրության մեջ:

Դրա հետ մեկտեղ, ինչպես նշեց պրն. Ռ. Գիդորը, մինչեւ հիմա Հայաստանում գրեթե իսրայելական ներդրումներ չեն կատարվել: Եվ դա այն դեպքում, երբ Իսրայելի տարեկան ներդրումները արտասահմանում 1996-1998 թթ. կազմում էին 900 մլն. դոլար:

Ռան Գիդորը նշեց հետեւյալ խոչընդոտները Հայաստանում ներդրումների ներգրավման համար: Առաջին, Հայաստանի տնտեսության վիճակի մասին հավաստի տեղեկատվության բացակայությունը: Օրինակ, բնակչության մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ-ի առնչությամբ զանազան գերատեսչությունների գնահատականները տատանվում են 500-600 դոլարի միջեւ: Բացի այդ, վերջին հինգ տարիներին տեղեկատվության առումով սահուն չի եղել աշխատանքը կրկնակի վերակառուցված էկոնոմիկայի եւ ֆինանսների նախարարությունների հետ:

Երկրորդ խոչընդոտը բյուրոկրատական արգելքներն են: «Մենք ամբողջ ութ ամիս շարունակ փորձում էինք կազմակերպել հայ փորձագետների ուղեւորությունը Իսրայել՝ Հայաստանի ներդրումային հնարավորությունների հայտահանդեսի համար, վերջին պահին պարզվեց, որ պատվիրակության անդամներից ոչ մեկը անգլերեն չգիտի», նշեց Ռ. Գիդորը:

Երրորդ խոչընդոտը տրանսպորտային ծախսերի մեծ տեսակարար կշիռն է եւ տրանսպորտային ենթակառուցվածքի թերզարգացածությունը:

Չորրորդ խոչընդոտը Հայաստանում պարտային պարտավորությունների կատարման երաշխիքային մեխանիզմների բացակայությունն է:

Հինգերորդ խոչընդոտը աշխարհաքաղաքական իրադրությունն է տարածաշրջանում:

«Վերջերս ինձ հետ զրույցի ժամանակ երկու խոշոր պետությունների դեսպաններ հայտնեցին, որ Հայաստանն այլեւս արտասահմանյան փողի կարիք չի զգում, այն երկրում բավարար է: Խնդիրն այն է, թե ուր են գնում այդ փողերը: Վերջին տասը տարիներին չի եղել արտահանության որակական աճ, միաժամանակ աչքի է զարնում թանկարժեք արտասահմանյան մակնիշի մեքենաների, խանութների եւ հարուստ մարդկանց մեծ թիվը Հայաստանի մայրաքաղաքի կենտրոնում: Պարզապես երկրում կա մարդկանց մի խումբ, որը փող է շինում փողից. դրանք իրավաբանական եւ գովազդային գործակալություններն են, չինովնիկները: Ֆինանսավորումը չի գնում էկոնոմիկայի իրական հատված արտահանության խթանման համար, փողերը ձեռքից ձեռք են անցնում, ինչը շարժի տպավորություն է ստեղծում էկոնոմիկայում», ասաց առաջին քարտուղարը:

Ռ. Գիդորի կարծիքով, Հայաստանը չափից դուրս հենվում է սփյուռքի օգնության վրա, իսկ վերջինս շարժվում է սենտիմենտալ դրդապատճառներով, այլ ոչ թե գործնական պատկերացումներով: Հարված էր Հայաստանին նաեւ հոկտեմբերի 27-ի ողբերգությունը:

«Մեր երկրների միջեւ համագործակցության հիմնական առաջնայնությունը իսրայելական ներդրումների ներգրավումն է Հայաստանում եւ երկկողմ առեւտրի զարգացումը: Հույս ունենք, որ այս տարին շրջադարձային կլինի», ընդգծեց պրն. Ռան Գիդորը:

Պրն. Գիդորը հիշեցրեց, որ 50 տարի առաջ Իսրայելը գտնվում էր Հայաստանի այժմյան իրավիճակում. փոքրիկ երկիր հարյուր հազարավոր փախստականներով Հոլոքոստից հետո եւ հարեւանների հետ չդադարող պատերազմի վիճակում: Բնական ռեսուրսներից գազ, նավթ, ջուր, զուրկ մի երկիր: Երկու հանգամանքներ օգնեցին Իսրայելի կայացմանը սկզբնական շրջանում՝ սփյուռքի օգնությունը եւ այն, որ ժողովուրդը միավորվեց մի մեծ ընտանիքի մեջ, ուր յուրաքանչյուրը ձգտում էր իր ավանդը մուծել ընդհանուր բարօրության համար: Առաջին 30 տարիներին էկոնոմիկան հիմնականում խարսխվում էր գյուղատնտեսության եւ տուրիզմի վրա: Հետագայում, եվրոպական շատ երկրների կողմից Իսրայելի վրա դրված արգելքի պատճառով, Իսրայելին հարկ եղավ ինքնուրույն հոգալ տեխնոլոգիաների եւ սպառազինության զարգացման մասին եւ էմբարգոն, որ սկզբում աղետ էր թվում, վերածվեց ճակատագրի պարգեւի եւ հանգեցրեց «տնտեսական հրաշքի»:

ՆԱՐԻՆԵ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

«Նոյյան տապան»

2000 թ. տնտեսական ռազմավարության վերջակետը դեռ դրված չէ

Սկիզբը էջ 1

99 թ. բյուջեի կատարողականն առավել քան համեստ է. անցած 11 ամիսների արդյունքներով համախառն ներքին արդյունքի (ՀՆԱ) իրական աճը կազմել է ընդամենը 3,6 տոկոս, թեեւ հավուր պատշաճի ենթադրվում է, որ տարեկան կտրվածքով կապահովվի բյուջեի մասին օրենքով նախատեսված 4 տոկոս տնտեսական աճի ցուցանիշը: Եթե 98 թ. բյուջեի անհաջող կատարողականը բացատրվում էր ռուսական ճգնաժամի ջախջախիչ ազդեցությամբ, ապա 99 թ. ձախողումներն ունեն առավել քան ազդեցիկ բացատրություն՝ հոկտեմբերի 27-ը, որը պետության մեջ ստեղծեց անկառավարելի իրավիճակ եւ դարձրեց մեզ խոցելի ե՛ւ միջազգային կազմակերպությունների ու արտերկրի ներդնողների, ե՛ւ հայրենական տնտեսվարողների աչքերում:

Եթե փորձենք զատել տնտեսության այն ոլորտները, որտեղ անհաջողությունների կշիռն առավել բարձր է, ապա առաջին ձախողակը էներգետիկայի ոլորտն է, ուր արձանագրվել է մոտ 7 տոկոս անկում: Անկումային վիճակում են նաեւ մաքսային մարմինները, որոնք թերակատարել են անուղղակի հարկերի եւ մաքսատուրքի գծով բյուջեի եկամուտները: Առավել հաջողակ է արդյունաբերական ոլորտը, որտեղ արձանագրվել է 6,8 տոկոս աճ՝ հիմնականում ոսկու, քիմիական եւ լեռնահանքային ձեռնարկություններում կատարված դրական տեղաշարժերի շնորհիվ: Եթե 98 թ. նշանավորվեց գյուղատնտեսության եւ շինարարության ծաղկումով, ապա 99-ին գյուղատնտեսությունը գրեթե դոփեց իր տեղում՝ այս անգամ բարենպաստ կլիմայական պայմանները շրջանցեցին Հայաստանը: Արդյունաբերական անզեն աչոք, ցավոք, դեռեւս աննկատ աճը հանգեցրել է նկատելի տեղաշարժերի անուղղակի հարկերի գանձման ոլորտում: Միաժամանակ գերակատարվել են 99 թ. եկամտահարկից, շահութահարկից նախատեսված մուտքերը: Եկամտահարկը 31,2 տոկոսով, իսկ շահութահարկը՝ 24,9 տոկոսով: Համարձակվենք ենթադրել, որ այս գերակատարումները մասամբ արդյունք են նաեւ հարկային մարմինների բավական խստապահանջ գործունեության, ի մասնավորի՝ շահութահարկի տեսանկյունից: Չմոռանանք, որ անցումային փուլում գտնվող եւ շրջանառու միջոցների առատությամբ աչքի չընկնող ձեռնարկություններից շահութահարկի եւ եկամտահարկի գանձումն ընդամենը կարող է վատթարացնել տնտեսվարողների վիճակը, այսինքն՝ տվյալ դեպքում հարկային մարմինների գերջանքերը կարող են հիշեցնել մի փայտահատի, ով իր խրճիթը ջերմացնելու համար համառորեն սղոցում է այն ճյուղը, որին նստած է:

ԿԲ քաղաքականությունը եւ հայոց տոկոսադրույքների առեղծվածը

Լեւոն Բարխուդարյանը մանրամասն վերլուծեց եւ 99 թ. ֆինանսական հոսքերը, եւ 2000 թ. ծախսային քաղաքականությունը՝ մակրոտնտեսական կանխատեսումներով, գների եւ սակագների ծրագրվող ցուցանիշներով: Բայց մակրոտնտեսությունը պահանջում է իրենը. անցած տարի սղաճը կազմել է ընդամենը 2 տոկոս: Հունվար-դեկտեմբեր ամիսներին միջին սղաճը մոտ 0,6 տոկոս՝ ի հեճուկս բյուջեի մասին օրենքով նախատեսված մոտ 9 տոկոս ծրագրային սղաճի մակարդակի: Սղաճի նման զսպումն իր խիստ բացասական ազդեցությունն է գործել անվանական ՀՆԱ ցուցանիշի վրա: Ի հետեւանս՝ անցած տարվա անվանական ՀՆԱ-ն կազմում է ընդամենը 1,003 մլրդ դրամ՝ փոխանակ օրենքով նախատեսված 1,042 մլրդ դրամի: Լեւոն Բարխուդարյանը խոստովանեց, որ Կենտրոնական բանկի վարած դրամավարկային քաղաքականության արդյունքն են Հայաստանի չափազանց բարձր բանկային տոկոսադրույքները, ինչպես նաեւ հայկական դրամի ինքնարժեքի բավական առեղծվածային պահվածքը: Եթե սղաճն ավելի բարձր լիներ, ապա դյուրին կլիներ ապահովել տնտեսական աճ: Սղաճի սպասվածից ցածր մակարդակը ուղղակի ազդում է տնտեսական աճի զսպման վրա, հատկապես եթե դրան գումարվում է դրամի փոխարժեքի արհեստական կայունացումը: Միջազգային ֆինանսական կազմակերպություններից արտարժույթով ստացված միջոցները ռեալ արժեզրկվում են, քանզի դրամը բավական կասկածահարույց կայունություն է հանդես բերում, եւ դոլարը չպատճառաբանված արժեզրկվում է:

Ֆիսկալ եւ դրամավարկային քաղաքականությունը Հայաստանում պետք է համակարգվեն. Լ. Բարխուդարյանն այս անգամ լավատես էր, ԿԲ նախագահ Տիգրան Սարգսյանի խոստումները վկայակոչելով. նա շեշտեց, որ 2000 թ. իրենք պայմանավորվել են ապահովել 5 տոկոս սղաճ՝ համապատասխան դրամական զանգվածի եւ դրամական բազայի, ինչպես նաեւ դրամի ինքնարժեքի հավասարակշռմամբ: Այս պարագայում մեր ԿԲ-ին եւ ֆինանսների նախարարությանն օգնության կգան նաեւ Միջազգային արժութային հիմնադրամի եւ Համաշխարհային բանկի փորձագետները, որոնք գալիք շաբաթ ժամանելու են Հայաստան, որպեսզի պարզեն, թե ինչպես կարող է 2 տոկոս սղաճով եւ կայուն դրամով պետության մեջ այդքան բարձր բանկային տոկոսադրույք լինել: Լ. Բարխուդարյանը չմոռացավ նաեւ մեկնաբանել ՊԿՊ-ների (պետական կարճաժամկետ պարտատոմսեր) շուկայում ստեղծված դրությունը, ուր հոկտեմբերի 27-ից հետո ՊԿՊ-ների եկամտաբերությունն աճեց, քանզի դրսից հնարավոր չեղավ միջոցներ ներգրավել, եւ կառավարությունը ստիպված էր բարձր տոկոսադրույքներով այս շուկայից միջոցներ բերել՝ շտապ փակելու բյուջետային աշխատավարձերի, նպաստների եւ կենսաթոշակների վճարման ճեղքվածքները: Եթե ՊԿՊ-ների շուկայում չկա բազմազանություն, փաստացի չկա զարգացած կապիտալի շուկա, ապա պետությունը հարկատուների փողերը ծախսում է՝ ապահովելու բանկային համակարգի կայունությունը, չէ որ բյուջեի պակասուրդի ֆինանսավորման միակ ներքին աղբյուրը մնում է ՊԿՊ-ների շուկան. «Մեր գրպանից բավական բարձր գին ենք վճարում բանկային համակարգի կայունության համար, պետք է խոստովանենք, որ հարկատուների փողերի հաշվին մեր բանկային համակարգն իրոք կայուն է, չունենք դեֆոլտներ», լավատեսորեն եզրափակեց Լ. Բարխուդարյանը: Այսպիսով, 2000 թ. մեր բանկային համակարգը եւ ֆինանսական կառույցները, արտադրական ձեռնարկությունները դեռեւս պետք է ճշտեն Հայաստանի տնտեսական ռազմավարությունը. «Եվ գայլերն են կուշտ, եւ ոչխարները՝ ողջ» սկզբունքով: Իհարկե, այս համեմատության մեջ միանշանակ չէ բանկերը գայլերն են, ոչխարները՝ տնտեսվարողները նույնացումը:

«ՎԱՆՈ+11» ԳՈՐԾ

«Վազգեն Սարգսյանը վճռական էր տրամադրված»

Սկիզբը էջ 1

Պրն Ռաֆայելյանը հայտարարեց, որ պաշտպանված չեն նաեւ մյուս տուժողները, մասնավորապես Հովհաննես Սուքիասյանի հարազատներին սպառնացել են Աշտարակում, հարցաքննել են, եւ նրանք այլեւս զոհ չեն ուզում տալ (Հովհ. Սուքիասյանի եղբայրը, որը գործով տուժող է ճանաչվել, սրտամկանի ինֆարկտ է ստացել): Ավելացրեց, որ ամիսներ առաջ նույնաբնույթ գրությամբ ինքն է դիմել դատարանին, սակայն պատասխան չի ստացել: «Մենք մեզ պաշտպանված չենք զգում», հայտնեց պրն Ռաֆայելյանը, շեշտելով, որ ինքն էլ այսուհետ չի մասնակցի՝ մինչեւ կողմերի համար հավասար պայմաններ ապահովելը: Դատավարության մասնակից բոլոր կողմերին լսելուց հետո դատարանը որոշեց միջնորդությունը բավարարել մասնակիորեն՝ միայն Ս. Ջիլավյանի մասով:

Միջնորդության քննարկումից հետո Վահան Հարությունյանին հնարավորություն տրվեց շարունակելու իր ցուցմունքները: Երեկ նա անդրադարձավ 98 թ. դեպքերին ու իրադարձություններին: Հայտնեց, որ 98 թ. հունվարի 29-ին տեղեկացել է, որ Արմեն Տեր-Սահակյանի ու նրա խմբի կողմից վտանգ է սպառնում Վազգեն Սարգսյանին եւ պատրաստվում էր մի քանիսի հետ մեկնել Ա. Տեր-Սահակյանի ամառանոց՝ կանխելու նպատակով: Սակայն Արծրուն Մարգարյանը զգուշացրել է ոչ մի տեղ չգնալ՝ «Քեզ սպանելու են»: Ու երեկոյան հայտնի է դառնում, որ Արմեն Տեր-Սահակյանը եւ եւս 28 հոգի ձերբակալվել են: Հունվարի 31-ին իրավապահ մարմինները նրան հրավիրում են բացատրություններ տալու, թե իրեն ինչ է հայտնի Վազգեն Սարգսյանի դեմ կատարվող մահափորձի, գեներալ Բուդոյի մեքենայի վրա արված կրակոցի, Արմեն Տեր-Սահակյանի ձերբակալման մասին եւ այլն: Կասկածանքով է վերաբերվել հարցաքննողներին եւ հրաժարվել է ցուցմունքներ տալուց մինչեւ Վազգեն Սարգսյանի հետ հանդիպելը:

Ներքին գործերի նախկին հրամանատարին Վազգեն Սարգսյանն ընդունել է իր իսկ խնդրանքով, որի ժամանակ ամբաստանյալն իր կատարածի համար պատասխան տալու պատրաստակամություն է հայտնել: «Մեր երկարատեւ զրույցից հասկացա, որ 94 թ. Կարեն Ռաֆայելյանի ու Արթուր Հովհաննիսյանի սպանության հետ կապված ոչ մի պետական որոշում չի կայացվել», հայտնեց Վահան Հարությունյանը: Վերջինիս ասելով, Վ. Սարգսյանը հաստատակամ էր եւ ասել է, թե քանի դեռ ինքը կա՝ բոլորը պետք է պատասխան տան իրենց արածների համար: Բաժանվելուց առաջ խոստացել է ճշմարտությունը մինչեւ վերջ հասցնել, իսկ Վազգեն Սարգսյանն ավելացրել է, եթե դու կատարվածի փոքր մասը գիտես, ես ավելին գիտեմ:

Կատարվածը բացահայտելու իր պատրաստակամությունը Վահան Հարությունյանը բացատրեց այսպես. «Խփել-խփոցիները միշտ կշարունակվեն, քանի դեռ վերջակետ չի դրվել գործին: Ու եթե մարդիկ մեզ վրա էլ են արդեն մահ գալիս եւ պատասխանատվության պահն է եկել՝ ուրեմն բոլորը պետք է պատասխան տան: Ես ինքնակամ զանգահարել եմ եւ ասել, որ պատրաստ եմ ցուցմունքներ տալու Արծրուն Մարգարյանի ու հետագա բոլոր կատարվածների մասին»: Հայտնեց նաեւ, որ Արծրուն Մարգարյանը համամիտ չէր իր հետ՝ «ինքդ ես գնացել Վազգենի մոտ, շատ հնարավոր է, որ ի վնաս մեզ լինի հետագայում»: Անձամբ Վ. Հարությունյանն այնպիսի տպավորություն է ստացել, որ բոլորին ձեռ էր տալիս իր սպանվելը:

Ուստի դիմում է գրել իրավապահ բոլոր մարմիններին ու հայտնել, որ բացակայում է հանրապետությունից, սակայն թաքնվել է տարբեր տեղերում մինչեւ 98 թ. փետրվարի 22-ը, այնուհետեւ իր տանը՝ մինչեւ ձերբակալվելը: Նշենք, որ իր նախաքննական ցուցմունքներում Վահան Հարությունյանը չի խոսել Արծրուն Մարգարյանի ու Վազգեն Սարգսյանի մասին, որոնք ներկայացվում են որպես դեպքերին ու իրադարձություններին քաջատեղյակ անձնավորություններ: Հատկապես Արծրուն Մարգարյանը, որը Վահան Հարությունյանի ցուցմունքները երկրորդողը կարող էր լինել: Վահան Հարությունյանը երեկ ավարտեց ցուցմունքները, այնուհետեւ ասելիքը շարունակեց իր դատապաշտպանի հարցերի միջոցով: Դատական նիստն ընդմիջվեց մինչեւ հունվարի 21-ը:

ԳՐԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆ

Մնայուն աշխատություն ՌԱԿ-ի պատմության մասին

Առաջին հայացքից կարող է թվալ, որ հայկական ավանդական կուսակցությունների պատմությունը գրված է: Այս պարագան կարծես թե ակնհայտ է հատկապես ոչ մասնագետի համար: Ընդ որում, հարցի նման դրվածքը տարակուսանքի տեղ անգամ չի թողնում հասարակության ներկա ծայրահեղ կուսակցականացված համակարգի դիտանկյունից:

Ինչ խոսք, նման մոտեցումը կարելի է հասկանալ եւ որոշակիորեն բացատրել: Ավելին, ինչու չէ նաեւ առարկայորեն գնահատել: Հայ կուսակցական համակարգը շուրջ կբոլորի 115 ամյակը (1885 թ. հիմնվեց առաջին Արմենական կուսակցությունը):

Այդ ժամանակահատվածում ծավալվել է հասարակական-քաղաքական գրականության ուրույն ոլորտ կուսակցական, որը սեփական առանձնահատկություններով հանդերձ էականորեն չի տարբերվում ընդհանուրից: Եղածն էլ միանշանակ եւ հավասարարժեք չէ թե քանակական եւ թե որակական առումներով: Ի վերջո, չնչին բացառություններով կուսակցական գրականությունը ստեղծվում է հեղինակի ներկազմակերպչական պատկանելության պահպանման պարտադիր պայմանով: Այսինքն, որեւէ կուսակցության պատմություն գրվում է նրան անդամակցողի կամ հարողի կողմից: Իսկ նման դեպքում հարցերի ներկայացման եւ մեկնաբանման ենթակայական մոտեցումը սովորաբար անխուսափելի է: Մեզանում, ցավոք, գրեթե բացակայում է անաչառ դիրքորոշումը:

Վերոշարադրյալի համապատկերի ներքո ուշագրավ բացառություններից է ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի գիտխորհրդի հանձնարարականով հրատարակված Կարեն Դալլաքյանի «Ռամկավար Ազատական Կուսակցության պատմություն» աշխատության առաջին գիրքը («Գիտություն» հրատ., 1999, 308 էջ): Այն ժամանակագրական առումով ընդգրկում է 1921-40 թթ.: ՌԱԿ-ի շրջանակների կամ ընդհանուր պատմության համառոտ ակնարկներ գրել են մի շարք հեղինակներ: Մասնավորապես, Ա. Անդրեասյանը, Ավ. Յափուճյանը, Վ. Ղազարյանը: Իմիջիայլոց, նշենք, որ Կ. Դալլաքյանը նրանց աշխատություններից չի օգտվել: Այսուհանդերձ, դժվար է չհամաձայնել Կ. Դալլաքյանի այն համոզմանը, որ ներկայացվող աշխատանքը ՌԱԿ-ի ընդհանրական պատմության ներկայացման առաջին փորձն է: Այն էլ գերազանցապես հաջողված:

Կ. Դալլաքյանի գիրքը շարադրված եւ գլուխները համապատասխանաբար վերնագրված են հիմք ընդունելով կուս.կազմակերպչական գործոնը: Ըստ այդմ, սկզբից մինչեւ վերջ հիմնական շեշտադրումը ՌԱԿ-ի կառույցների գործունեության վերհանմանն է ուղղված: Այսուհանդերձ, գիրքը գերազանցապես ՌԱԿ-ի պատմությանը նվիրված լինելով, հեղինակի ուշադրությունից դուրս չեն մնացել նաեւ այլ հարցեր: Դրանց շարադրանքին եւ վերլուծությանը նա հասկանալի պատճառներով հանգամանորեն չի անդրադարձել: Սակայն նման հարցերի ներկայացումը արդեն իսկ վկայում է հեղինակի թեմայի ուսումնասիրմանը ավելի համակողմանի մոտեցում դրսեւորելու մասին:

Այսինքն, ՌԱԿ-ը դարձնելով գրքի «մեխը», նա ավելորդ չի համարել ներկայացնել նաեւ «ոչ-ռամկավար» հարցեր: Աշխատությունը զերծ պահելով նեղ կուսակցական սահմանափակվածությունից հեղինակը առարկայաբար ՌԱԿ-ի գործունեությունը ներկայացնում է ժամանակի միջազգային հարաբերությունների, սփյուռքահայ կյանքի եւ քաղաքական տարաբեւեռ խմորումների համատեքստի ներքո: Իսկ այս պարագան վկայում է հեղինակի պատմագիտական անաչառության

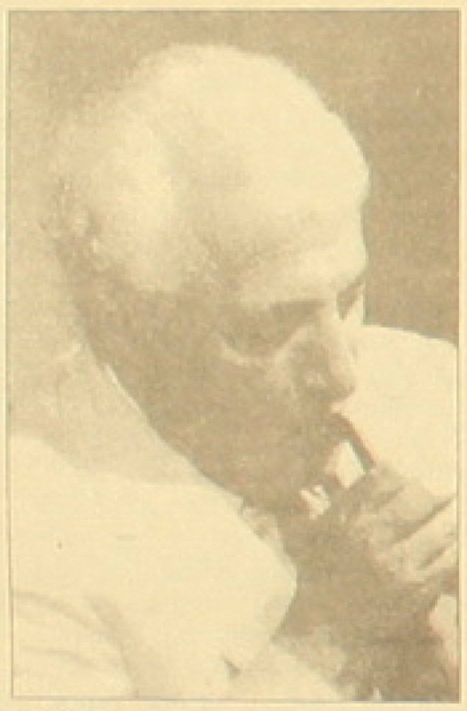

մասին:

Հասկանալի է, որ Կ. Դալլաքյանը ներկայացնելով ՌԱԿ-ի ձեւավորման գործընթացի սկիզբը, աներկբա եւ ոչ առանց այլ նկատառումների շեշտում է մեկ հանգամանք: Այն է՝ երբեմն «խիստ ծայրահեղ անբավարարության վերածվող նյութական եւ դրամական միջոցների պակասը», որն էլ նրա համոզմամբ եղավ ՌԱԿ ուղեկիցը: Այդ պարագայի հիշատակումը ինքնին վկայում է ցանկացած կուսակցության համար նման նրբանկատ խնդրի լուծման կարեւորությունը: Այս կապակցությամբ ուշագրավ է Կենտրոնական վարչության առաջին շրջաբերականի հրապարակումը, ինչը ՌԱԿ գործունեության հետագա ընդարձակման առումով շեշտում էր անհրաժեշտ նյութականի ապահովման նշանակությունը:

Մյուս կողմից, սկզբից եւեթ, ի տարբերություն այլ կուսակցությունների, ՌԱԿ-ը խորհրդային իշխանությունների հանդեպ որոշակի գաղափարական տարաձայնություն պահպանելով, այնուամենայնիվ, որդեգրել էր կառուցողական դիրքորոշում: Այդ առումով մանրամասն ներկայացվում է ՌԱԿ-ի համար քաղաքական նշանակություն ունեցող «Մոսկվայի հետ խոսելու հարցը»: Բնականաբար, հեղինակն առաջին հերթին կենտրոնանում է Ա. Դարբինյանի երեւանյան առաքելությանը: Փաստորեն, ՌԱԿ-ի համար գլխավոր մտահոգությունը հայրենի ժողովրդի ֆիզիկական անվտանգության ապահովման հարցն էր: Ոչ պակաս կարեւոր էր նաեւ Խ. Հայաստանում գաղթականության ապաստանի խնդիրը: Մյուս կողմից, տրամաբանական է, որ հետագայում ՌԱԿ-ը իր պարտքն է համարում սերտ համագործակցել ՀՕԿ-ի արտասահմանյան մարմինների հետ: Նման գործակցությունը հիմնականում միտված էր սատարելու Խ. Հայաստանի վերաշինությանը եւ գրեթե քաղաքական նպատակներ չէր հետապնդում:

Վերջապես, հավաստելով «բովանդակ հայ ժողովրդին իր հայրենի հողերուն վրա» ամրապնդվելու կարեւորությունը, ըստ այդմ, որոշվում է ՀՅԴ-ի հանդեպ որդեգրվելիք քաղաքականությունը: Հասկանալի պատճառներով գրքում զգալի տեղ է հատկացված ՌԱԿ-ՀՅԴ փոխհարաբերություններին: Այս հարցը դիտարկված է մի շարք տեսանկյուններից: Նախ, զուտ փոխադարձ միջկուսակցական կապեր, ապա նաեւ ընդհանուր, համագաղութային կարեւորություն ունեցող հարցերի նկատմամբ երկուսի վերաբերմունքի պարագան: Հիշատակությունից դուրս չեն մնացել ՌԱԿ-ՀՅԴ համագործակցության փորձերը: Եվ այս ամենին զուգահեռ ներկայացվում են նրանց միջեւ առկա որոշակի տարաձայնությունները: Ուշագրավ փաստերից է 1940 թ. ՌԱԿ-ի եւ ՀՅԴ-ի ներկայացուցիչների միջեւ կայացած համաձայնությունը սպասվող երկրորդ աշխարհամարտից հետո կայանալիք խորհրդաժողովում հայոց շահերը ներկայացնելու եւ պաշտպանելու նպատակով Ազգային պատվիրակություն կազմելու շուրջ: Ինչ խոսք, նման մարմնի ստեղծումը համագաղութային համերաշխության հիմք կլիներ, բայց ինչ-ինչ պատճառներով չիրականացավ:

Աշխատության կարեւոր մասերից է երրորդ գլուխը, ուր ներկայացվում են ՌԱԿ-ի ձեւավորման ու արդեն որպես կուսակցություն կայացման առկա դժվարությունները: Իսկ որ այդպիսիք կային հեղինակը ամենեւին էլ չի վարանում հիշատակել: Դրանք բազմաբնույթ էին. ֆինանսական, կազմակերպչական, գաղափարական: Նույնիսկ եղան հրաժարականներ Կենտրոնական վարչությունից, հեռացումներ կուսակցությունից:

Հեղինակը ամենայն մանրամասնությամբ հիշատակում է ՌԱԿ-ի բոլոր Կենտրոնական վարչությունների կազմերը, ընդունած որոշումները, բանաձեւերը: Հիմք ընդունելով պաշտոնական արձանագրությունները, Կ. Դալլաքյանը հիշատակում է նաեւ ՌԱԿ գործունեության թերի եւ թույլ կողմերը, բացթողումները: Ընդ որում, այդ ամենը հակառակորդ կուսակցական ուժերի առավել աշխուժության պատկերին զուգահեռ: Իսկ արդեն այս հանգամանքը ցայտուն կերպով վկայում է նրա անաչառության մասին: Մյուս կողմից, նշվում են նաեւ աշխատանքի բարելավման միտումները:

Արժանահիշատակ է այն փաստը, որ Կ. Դալլաքյանը միանգամայն տարբեր պարագաների լուսաբանման ժամանակ ամենեւին չի խուսափում առանձին մանր հարցերին անդրադառնալուց: Դրանք զուգեն կենցաղային թվան, նույնիսկ մանրուք: Սակայն, գրքի կառուցվածքային թեմատիկ առումով որոշ լրացուցիչ գրավչություն են հաղորդում շարադրանքին: Նման դիպվածները կենդանի շունչ էին տալիս «չոր» կուսակցական գործունեությանը:

Հետաքրքրությունից զուրկ չեն 1930-ական թթ., այսպես կոչված «Դրոշամարտի» շուրջ ծավալված համագաղութային պայքարին վերաբերող դրվագները: Ներկայացվում է ՌԱԿ շրջահայաց եւ որոշ առումով նաեւ չեզոք դիրքորոշումը:

Թեեւ ձգտելով դրսեւորել սեփական առարկայական մոտեցում, այնուամենայնիվ, նկատելի է փոքր-ինչ բացասական վերաբերմունք:

Հեղինակի ուշադրության կենտրոնում են 1930-ական թթ. ՌԱԿ-ի գործունեության վերաշխուժացման միտումները: Մանրամասն ներկայացվում են առանձին ղեկավար գործիչների կազմակերպչական հարցերը: Չնայած նկատելի է նրանց պաշտպանության միտում հատկապես Ա. Չոպանյանի հարցում: Այսուհանդերձ, Կ. Դալլաքյանը մնում է ընդհանուր առմամբ Կենտրոնա-

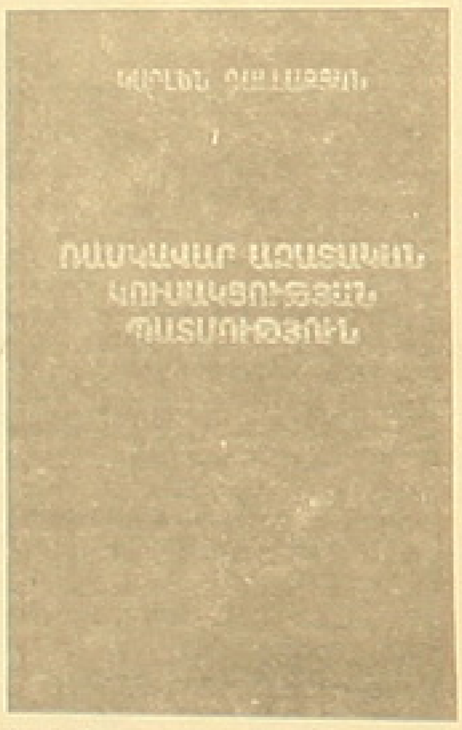

կան վարչության դիրքորոշման ընդունման տեսակետին: Նշված առումով կարեւոր էր ՌԱԿ միասնության պահպանման խնդիրը հատկապես համագաղութային մասշտաբով: Ի դեպ, ժամանակին սփյուռքի կազմակերպման ծրագիր էր առաջադրվել, ուր «կենտրոնաձիգ ուժ» պետք է լիներ ՌԱԿ-ը: Հանգամանորեն դիտարկելով ստեղծված կացությունը հեղինակն այն կուսակցական եւ համագաղութային մասշտաբից անդին ընդգրկմամբ է ներկայացնում. համաշխարհային տնտեսական ճգնաժամ, միջազգային հարաբերությունների լարվածություն:

Աշխատության ուշագրավ էջերից են նաեւ ՀԲԸՄ հետ ՌԱԿ հարաբերակցության խնդիրները, առկա տարաձայնությունները, Գ. Կյուլպենկյանի հրաժարականի պարագան:

Այս ամենից հետո նշենք որոշ դիտողություններ: Թեեւ Կ. Դալլաքյանը նշում է, որ գրքի համար անհրաժեշտ նյութերը քաղել է «մամուլից, գրականությունից եւ Հայաստանի արխիվներից», սակայն կա ընդամենը ՊԿՊԱ-ից եւ ԳԱԹ-ից մեկական հղում: Շրջանառությունից դուրս են մնացել թեմային սերտորեն կապված մի շարք աշխատություններ: Երբեմն հեղինակը գրքերից օգտվել է միջնորդավորված օրինակ Հ. Ակիչյանի ժողովածուից:

Մյուս կողմից, ներածականը ոչ թե գրքի, այլ նրա բովանդակության ներածությունն է: Ավելի ճիշտ, ներկայացնում է թեմայի (ՌԱԿ) համառոտ նախապատմությունը, կազմակերպչական մասերի անվանումները, ուր կան հետաքրքիր տվյալներ միավորման եւ հետագա տարիների մասին: Թեեւ ՌԱԿ նախապատմության շարադրանքը համառոտ է, բայց բավարար: Միաժամանակ կարեւորվել են առանձին արժեքավոր, մինչ այժմ անհայտ մանրամասներ: Հավանաբար համառոտության պարագան նկատի ունենալով մինչեւ 1921 թ. ռամկավար մամուլից հղումներ չկան:

Աշխատության աղբյուրագիտական գերակշիռ հիմքը հեղինակի անձնական արխիվն է: Չնայած տեղին ենք գտնում նշել, որ թեմային անմիջապես առնչվող վավերագրեր պահպանվում են նաեւ ՊԿՊԱ ֆոնդերում:

Գրքի որոշ գլուխներ ավարտվում են վավերագրերի արտատպությամբ-վկայակոչմամբ, օրինակ ներածությունը, երկրորդից հինգերորդ, յոթերորդ, ութերորդ եւ տասնմեկերորդ գլուխները: Մյուսներում էլ եզրափակումից առաջ կան զգալի մեջբերումներ: Այսինքն, հեղինակի խոսքը, վերջնական ամփոփումը բացակայում է կամ ներկայացվում արխիվային փաստաթղթի միջոցով: Նման մոտեցումը, հիշյալ վավերագրերը որքան էլ արժեքավոր լինեն, այնուամենայնիվ, ընդունելի չէ: Մյուս կողմից, շատ դեպքերում ներկայացվում է փաստաթղթերի խիստ մանրակրկիտ նկարագրում: Ավելին, գրքի ընդհանուր ծավալում փաստաթղթերը գերազանցում են հեղինակային տեքստին:

Մոտ 300 էջ կազմող գիրքը բաժանված է 12 գլուխների, ինչն արդեն մեծ թիվ է: Կարծում ենք աշխատությունն ավելի շահած կլիներ, եթե կառուցվածքային առումով բաժանված լիներ թեմատիկ մասերի եւ ոչ թե ՌԱԿ ներկայացվեր ըստ պատգամավորական ժողովների: Մասնավորապես ՌԱԿ կազմակերպչական կառույցը, գաղափարախոսությունը, շրջանակների գործունեությունը, մամուլը: Գրքում հեղինակը գերազանցապես անդրադառնում է ՌԱԿ-ի կենտրոնական մարմինների գործունեությանը, իսկ շրջանակների մասին հիշատակում է միայն կենտրոնի հետ կապված հարցերի շարադրման ժամանակ:

Իրավացիորեն նշելով 1930-ական թթ. ՌԱԿ-ի ներսում ծայրահեղ կազմակերպչական հակամարտության բացակայությունը եւ դրա գոյությունը ՀՅԴ-ի շարքերում, այնուամենայնիվ շարադրանքին եզրահանգում չի տրված: Չի պարզաբանված, թե որն էր ՀՅԴ-ի ներսում առկա ընդդիմության պատճառը եւ թե ինչո՞ւ ՌԱԿ-ի ներսում նման երեւույթ չեղավ, պարզապես նշվում է, որ որոշ անհատների ինչ-ինչ շեղումներ են եղել, որոնք հարթվել են: ՀՅԴ պարագայում թեեւ հիշատակվում է Արեւմտահայ ազատագրական ուխտի եւ Շահան Նաթալիի մասին, սակայն մոռացության է տրված ավելի խոր արմատներ ունեցող Գարեգին Նժդեհի գլխավոր Ցեղակրոն եւ Տարոնական շարժումների գոյությունը:

Ինչեւէ, ընթերցողի սեղանին կա մի գիրք, ուր կարելի է գտնել ՌԱԿ-ի 1921-40 թթ. ողջ գործունեության համակարգված արտացոլումը: Ի դեպ, աշխատությունը մեզանում հայկական կուսակցությունների մասին առաջին գիրքն է, որ հրատարակվել է գիտխորհրդի երաշխավորությամբ: Ավելացնենք, որ գիրքը պատմագետի վերլուծականին զուգահեռ շարադրված է բանասերի հարուստ լեզվով, ինչը գրքի ընթերցումը ավելի հետաքրքիր է դարձնում: Համոզված ենք, որ արդեն երկրորդ գրքի հրատարակումով կարելի է վերջնականապես ամբողջացած համարել ՌԱԿ-ի պատմության գիտական շարադրումը:

ԱՇՈՏ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

ԱԶԳ

միջազգային

ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԵՏ

Կովկասում Թուրքիան խուսանավելու տարածքի կարիք ունի

Այս վերնագրով Անկարայում լույս տեսնող միակ անգլիատառ թերթի «Թըրքիշ դեյլի նյուզի» հունվարի 14-ի համարում Իլնուր Չեւիկը խմբագրական հոդված է ստորագրել նախագահ Սուլեյման Դեմիրելի Վրաստան այցելության առիթով, որտեղ մասնավորապես ասվում է.

Նախագահ Դեմիրելն այսօր թռչում է Վրաստան որպես տարածաշրջանի նկատմամբ Թուրքիայի աճող հետաքրքրությունների դրսեւորում: Այդ պատճառով էլ Թուրքիայի նախագահն իր հետ տանում է 160 բարձրաստիճան պաշտոնյաների եւ գործարարների: Կովկասը կենսական նշանակություն ունի Թուրքիայի համար այնքան, ինչքան Կիպրոսն ու Հյուսիսային Իրաքը: Նախ՝ տարածաշրջանը հավելյալ ռազմավարական նշանակություն է ստանում՝ դառնալով վառելիքի տեղափոխման գլխավոր ճանապարհ: Պատմականորեն տարածքը միշտ էլ կենսական կարեւորություն է ունեցել Թուրքիայի համար, որը ստիպված է եղել բազմաթիվ պատերազմներ մղել ռուսների դեմ:

Կա նաեւ այն փաստը, որ այդ շրջանի ժողովուրդները մեր բարեկամներն են: Կովկասի շատ ժողովուրդներ ապրում են Թուրքիայում, եւ բոլորն էլ ուժեղ եւ ազդեցիկ խմբակցություններ են ստեղծել այստեղ:

Վերջին ամիսներին Վրաստանի եւ Մոսկվայի միջեւ խզումը գնալով խորացել է: Մի շարք սահմանային միջադեպեր վկայում են երկու երկրների միջեւ գոյություն ունեցող տհաճ հարաբերությունների մասին: Վրացիները նույնպես շատ դժբախտ են զգում եւ ցանկանում են ազատվել իրենց տարածքում ռուսական զինվորականների ներկայությունից: Նրանք հրամայել են ռուսական զորքերին դուրս գալու Թուրքիայի հետ սահմանամերձ շրջաններից, որը բարկացրել է Մոսկվային:

Ռուսները Կովկասը համարում են իրենց հետնաբակը եւ չափազանց թշնամական են ընդունում այն մտադրությունները, որ տարածքը նաեւ կենսական է Թուրքիայի ազգային շահերի համար: Անկախ ռուսների ցանկություններից եւ ազդեցություններից, Թուրքիան պետք է Կովկասում խաղաղություն եւ կայունություն հաստատելու նախաձեռնություն ստանձնի: Դա նշանակում է աշխատանքային հարաբերությունների հաստատում Հայաստանի եւ Ադրբեջանի միջեւ: Թուրքիան պետք է նպաստի երկու երկրների միջեւ խաղաղության գործընթացին, բայց գրաված այժմյան դիրքով զգում ենք, որ Անկարայի խուսանավելու տարածքը սահմանափակ է:

Իմաստ չունի դիմել հայերին եւ ասել. «Դուք մեր նշանակալի վերաբերմունքին կարժանանաք միայն այն բանից հետո, երբ դուրս գաք գրաված շրջաններից եւ լուծեք Լեռնային Ղարաբաղի հարցը»: Նման քայլը հայերի համար դրդապատճառ չի կարող լինել, որպեսզի նրանք ավելի մոտենան Ադրբեջանին: Եթե Թուրքիան խաղաղության հաջող հաստատումից հետո է միայն բարելավելու հարաբերությունը Հայաստանի հետ, ապա հայերը կարող են նշել, որ կորցնելու ոչինչ չունեն:

Մեր կարծիքով Թուրքիան պարտավոր է նշանակալի, բայց փոքր քայլեր անել, որոնք կխրախուսեն հայերին առավել մեծ ոգեւորությամբ վերաբերվելու խաղաղության գործընթացին: Հայաստանի նախագահ Քոչարյանն իր ետեւում քաղաքական հենարան չունի եւ դա նրան խոցելի է դարձնում: Նա պետք է ուժեղացնի իր դիրքը երկրի ներսում, եւ Թուրքիան փոքր քայլերով կարող է նպաստել դրան: Թուրքիան կարող է շաբաթը երկու օր ժամանակավորապես բացել Հայաստանի հետ սահմանային դարպասը, սկսել փոքր ծավալի առեւտուր եւ դրանով ցույց տալ, թե ինչ են հայերը կորցնում եւ ինչի կարող են հասնել, եթե լրջորեն մտածեն խաղաղության մասին: Բացի այս, մենք կարող ենք դիվանագիտական մակարդակով երկխոսություն սկսել ոչ բարձրաստիճան պաշտոնյաների հետ:

Առանց այս քայլերի Թուրքիան մեծ ազդեցություն չի կարող ունենալ Կովկասում: Մենք նոր մտածողության եւ խիզախության կարիք ունենք:

ԹԲԻԼԻՍԻ

Վրաստանը խնդիրներ չի ստեղծի Բաքու-Թբիլիսի-Ջեյհան նախագծի իրացման առնչությամբ

Հայտարարել է Էդուարդ Շեւարդնաձեն

ԹԲԻԼԻՍԻ, 15 ՀՈՒՆՎԱՐ, ՍՆԱՐՔ: Թբիլիսիում կայացած բանակցությունների ընթացքում ձեռք է բերվել սկզբունքային պայմանավորվածություն Բաքու-Թբիլիսի-Ջեյհան նավթատարի նախագծի իրացման շուրջ: Այդ մասին հայտարարվել է Վրաստանի եւ Թուրքիայի նախագահների հունվարի 15-ին Թբիլիսիում կայացած համատեղ մամլո ասուլիսի ժամանակ:

Էդուարդ Շեւարդնաձեն հայտարարել է, որ «Վրաստանը խնդիրներ չի հարուցի Բաքու-Ջեյհան նախագծի իրացման առնչությամբ»: Նա ողջունել է այն

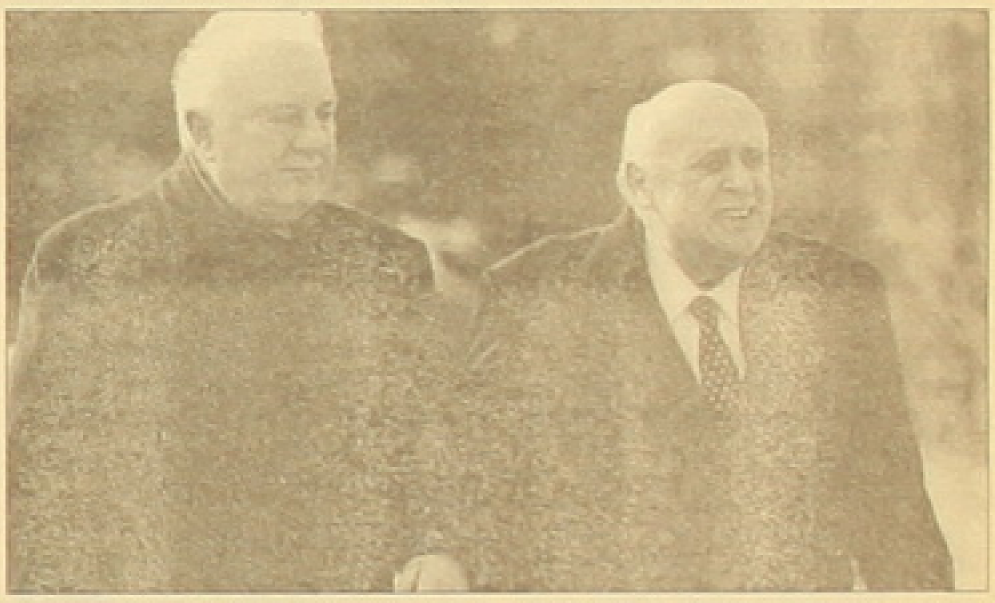

փաստը, որ նախագծի էկոլոգիական ասպեկտները որոշվում են եվրոպական չափանիշների մակարդակով: «Ես վստահ եմ, որ մենք համաձայնության կհանգենք նաեւ նավթի տարանցման դիմաց սակագների սահմանման հարցի շուրջ», նշել է Վրաստանի նախագահը: Նա նաեւ ընդգծել է, որ Վրաստանը պատրաստ է պատասխանատվություն կրել խողովակաշարի անվտանգության եւ դրա անցկացման տարածք տրամադրելու համար:

«Մենք պայմանավորվեցինք, որ Ադրբեջանի, Թուրքիայի, ԱՄՆ-ի, ինչպես նաեւ նախագծին մասնակից ընկերությունների փորձագետները հունվարի 21-22-ին կհանդիպեն Անկարայում, որտեղ կքննարկեն Վրաստանի առաջարկությունները», նշել է Էդուարդ Շեւարդնաձեն: Ըստ որում Վրաստանի եւ Թուրքիայի նախագահները հույս են հայտնել, որ Անկարայի հանդիպումը կդառնա Բաքու-Ջեյհան նախագծին առնչվող փաստաթղթերի համաձայնեցման եզրափակիչ փուլը:

Էդուարդ Շեւարդնաձեն ընդգծել է, որ այսօրվա դրությամբ գլխավոր խնդիրը մինչեւ 2000 թվականի փետրվար Բաքու-Ջեյհան նախագծի իրացման շուրջ համաձայնագրի նախապատրաստումն է՝ Վրաստանի, Թուրքիայի եւ Ադրբեջանի խորհրդարանների վավերացմանը ներկայացնելու համար: Նա ընդմին նշել է, որ Բաքու-Ջեյհան նավթատարի իրացմամբ հավասարապես շահագրգռված են նախագծի մասնակից բոլոր պետությունները: «Ինչ վերաբերում է Վրաստանին, ապա այդ նախագծի իրացումը մեզ համար ունի ոչ միայն տնտեսական, այլեւ քաղաքական եւ ռազմավարական նշանակություն», ընդգծել է Էդուարդ Շեւարդնաձեն:

Հոբելյանական տարի Երուսաղեմում

Երեք միաստված կրոնների՝ քրիստոնեության, հուդայականության եւ մահմեդականության սրբազան քաղաք Երուսաղեմը 2000 թվականին տոնում է մեր տեր Հիսուս Քրիստոսի ծննդյան երկրորդ հազարամյակը: Հնօրյա այս բնակավայրը, որի անվանումը եբրայերեն «խաղաղության քաղաքի» իմաստ ունի, իրականում դժվար է տարբեր համայնքների խաղաղ գոյակցության վայր համարել: Հազարամյակների ընթացքում այստեղ միմյանց հաջորդած քաղաքակրթություններից յուրաքանչյուրը փորձել է ջնջել նախորդի հետքերը եւ իրեն մյուսներից բարձր դասել:

Չնայած Իսրայելին վերաբերող տեղեկատվական նյութերի առատությանը, քաղաքում հայտնված զբոսաշրջիկներից շատերը դժվարությամբ են կողմնորոշվում: Քաղաքում միջհամայնքային սահմանները պաշտոնապես վերացվել են, բայց մարդկանց մտայնության մեջ դրանք պահպանվում են: Միջհամայնքային սադրանքների վտանգը նույնպես առկա է:

Երուսաղեմի ընդհանուր բնակչությունն այժմ 580 հազար է: Դրա մեկ երրորդից քիչ ավելին կազմում են արաբները: Առասպելական քաղաքը կազմված է յուրօրինակ զուգահեռ աշխարհներից: Սակայն «սրբազան երկիր» այցելող զբոսաշրջիկների եւ ուխտավորների կանխակալությունը կամ մանկության տարիների հավատը վերագտնելու ցանկությունը թույլ չի տալիս նկատել այդ տարբերությունները:

Մ. թ. ա. մոտ երկու հազար թվականին հիմնված Երուսաղեմը՝ Դավթի, Սողոմոնի եւ նրանց ժառանգների քաղաքը, ընդգրկում է երկու բլուր եւ երեք հովիտ: Բազմիցս ավերված հին քաղաքում պահպանվել են 16-րդ դարի պարիսպները, եւ հեռվից նկատելի է Ալ Աքսա մզկիթի փայլփլուն գմբեթը: Քաղաքը կառուցված է կիսաանապատային վայրում եւ անդադար ընդարձակվում է: 1858 թ. գերբնակեցված

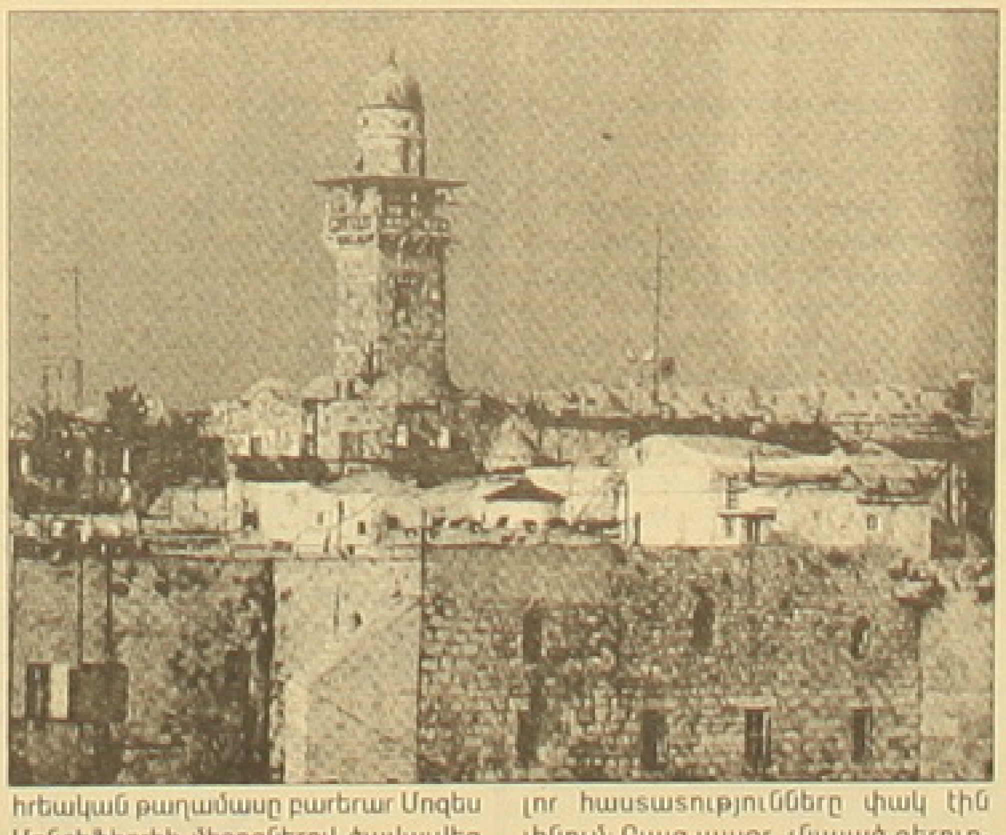

հրեական թաղամասը բարերար Մոզես Մոնտեֆիորիի միջոցներով ծավալվեց քաղաքի պարիսպներից դուրս: 19-րդ դարի վերջերին տարածաշրջանում աշխուժացավ կրոնական կազմակերպությունների գործունեությունը: Պաղեստինում Օսմանյան կայսրության տիրապետությունն ավարտվեց 1917 թ. բրիտանական զորքերի մուտքից հետո: Երուսաղեմում հայտնվեցին նոր թաղամասեր: 1930-1940-ական թթ. զգալի էր մարդկանց ներհոսը, իսկ 1967 թ. վեցօրյա պատերազմից հետո սկսվեց ռուսաստանցի հրեաների զանգվածային ներգաղթը:

Արաբական քաղաքն իր մահմեդական եւ քրիստոնեական թաղամասերով հարեւանում է հրեական երկու թաղամասերի հետ, որոնցից մեկն աշխարհիկ բնույթ ունի, մյուսը՝ կրոնական: Սրբատաշ քարով կառուցված աշխարհիկ թաղամասի շենքերը հակադրվում են կրոնական թաղամասի հարթակտուր փոքր տներին: Երկու տասնամյակ առաջ Երուսաղեմի կենտրոնում ուրբաթ երեկոյան բոլոր հաստատությունները փակ էին լինում: Բայց այսօր, չնայած զերուղղափառ հրեաների կատաղի ընդդիմությանը, Բեն Յեհուդա փողոցի շրջակայքում բազմանում են ռեստորանները, կինոթատրոնները եւ շուրջօրյա գինետները: Երուսաղեմում է «Տիրոջ դագաղի» ռոտոնդան, որը քրիստոնեական սրբավայրերից է:

Երուսաղեմում հայերի ներկայությունը հիշատակվում է 4-րդ դարից, երբ արդեն կառուցված էին հայկական եկեղեցիներ: Հայ աշխարհիկ համայնքը ձեւավորվել է 7-րդ դարում, 638 թվականից գործել է Երուսաղեմի հայոց պատրիարքությունը: Երբ խաչակիրները 1099 թ. գրավեցին քաղաքը եւ հիմնեցին Երուսաղեմի թագավորությունը, Կիլիկիայում եւ Սիրիայում նրանց միացած բազմաթիվ հայ ռազմիկներ հաստատվեցին Երուսաղեմում: Ավելացավ նաեւ հայ հոգեւորականների թիվը: Ներկայումս Երուսաղեմում մոտ 2000 հայ է բնակվում:

Գ. Բ.

Դեմիրելը՝ հօգուտ Կովկասում խաղաղության եւ կայունության պակտի ստեղծման

ԹԲԻԼԻՍԻ, 15 ՀՈՒՆՎԱՐ, ՍՆԱՐՔ: Թուրքիայի նախագահ Սուլեյման Դեմիրելը հանդես է եկել տարածաշրջանում խաղաղության եւ կայունության հաստատման կովկասյան պակտի ստեղծման նախաձեռնությամբ: Այդ գաղափարը քննարկվել է Շեւարդնաձեի հետ Դեմիրելի հանդիպման ժամանակ եւ արժանացել է հավանության ու աջակցության: Այդ մասին հայտարարվել է Վրաստանի եւ Թուրքիայի նախագահների Թբիլիսիում կայացած համատեղ մամլո ասուլիսի ժամանակ:

«Ներկայումս Եվրոպայի առջեւ ծառացած է երկու խնդիր. խաղաղության հաստատում Բալկաններում ու Կովկասում», հայտարարել է Սուլեյման Դեմիրելը: Նա նշել է, որ Բալկաններում խաղաղության հաստատման հարցում մեծ փորձ է կուտակվել, մասնավորապես, 30 երկրներ ստորագրել են Բալկանյան պակտը՝ եվրոպական անվտանգության տեսանկյունից կարեւորագույն փաստաթուղթ»: Թուրքիայի նախագահն ընդգծել է, որ Կովկասը եվրոպական դաշտի եւս մեկ տարածաշրջան է, որն սպասում է խաղաղության եւ կայունության հաստատման»:

Սուլեյման Դեմիրելի կարծիքով, Կովկասում խաղաղություն հաստատելու համար անհրաժեշտ է նախապատրաստել Բալկանյան պակտի նման մի փաստաթուղթ: Նա ընդմին ընդգծել է, որ այդ փաստաթղթի նախապատրաստումը չպետք է լինի որեւէ պետության առանձնաշնորհը, այլ պետք է դառնա խաղաղության ձեռքբերմանը նպատակաուղղված պետությունների համատեղ աշխատանքի պտուղ: Ենթադրվում է, որ պակտը կստորագրեն Հարավային Կովկասի եւ աշխարհի առաջատար տերությունների ղեկավարները:

«Եթե Կովկասի երկրները ԵԱՀԿ անդամներ են, եւ Կովկասի տարածաշրջանը գտնվում է Եվրոպայի շրջանակներում, ապա ԵԱՀԿ-ն չպետք է զերծ մնա այստեղ խաղաղության հաստատմանն առնչվող հարցերից: Այդ մասին հայտարարվել է նաեւ ԵԱՀԿ Ստամբուլի գագաթաժողովում», նշել է Սուլեյման Դեմիրելը:

«Եվրասիական տարածքը պետք է լինի համաշխարհային հանրության ուշադրության կենտրոնում, դրանով մենք ցանկանում ենք հասնել խաղաղության եւ կայունության տարածաշրջանում, քանի որ դա ամենակարճ ճանապարհն է դեպի վերածնունդ եւ զարգացում», նշել է Թուրքիայի նախագահը: «Կովկասի անվտանգությունը պետք է ներառվի Եվրոպայի շահերի ոլորտում, դրանում շահագրգռված են ոչ միայն Կովկասի պետությունները, այլեւ թե Թուրքիան, թե Կենտրոնական Ասիայի պետությունները», ընդգծել է նա:

Իսրայելի նախագահը՝ կաշառակեր

Հունվարի 16-ին իսրայելական ոստիկանությունը սկսել է նախագահ Էզեր Վայցմանի գումարներ ստանալու գործով նախաքննությունը, ինչը սպառնում է նրան հարկադրական հրաժարականով: 75-ամյա Վայցմանը մեղադրվում է 1989-93 թթ. ֆրանսիացի գործարար Էդուարդ Սալուսիից շուրջ կես միլիոն դոլար վերցնելու մեջ, երբ նա պաշտ[illegible]վոր էր, ապա՝ նախարար: Եր[illegible]պետության նախագահը խոստովանել է, որ 250 հազար դոլար արժողությամբ նվերներ էր ստացել մի հին ընկերոջից, բայց նա չի համարում, որ դրանով խախտել է օրենք, եւ որ ինքը վարվել է «բարի մտադրությամբ»:

Վերջերս Իսրայելի նախագահ Վայցմանը հայտարարել էր, թե ինքը սպասում է դատարանի որոշմանը, ակնարկելով, որ թերեւս հրաժարական տա՝ օրինազանցության մեջ իրեն դատապարտելու դեպքում: Էզեր Վայցմանի նախագահական 2-րդ ժամկետը ավարտվում է 2003 թ.:

Ա. Ա.

Որպեսզի վաճառականները չավերեն տաճարը

Պատրաստ է մշակութային օրենքի նախագիծը

ՀՀ մշակույթի, երիտասարդության հարցերի եւ սպորտի նախարար Ռոլանդ Շառոյանի մոտ ծանոթացանք մի փաստաթղթի «Մշակութային օրենսդրության հիմունքների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի նախագծին: Այս փաստաթղթի մասին խոսվում էր արդեն երկու-երեք տարի, սակայն ոչ մի տեղ այն չէր երեւում: Ի վերջո, այն երեւան եկավ:

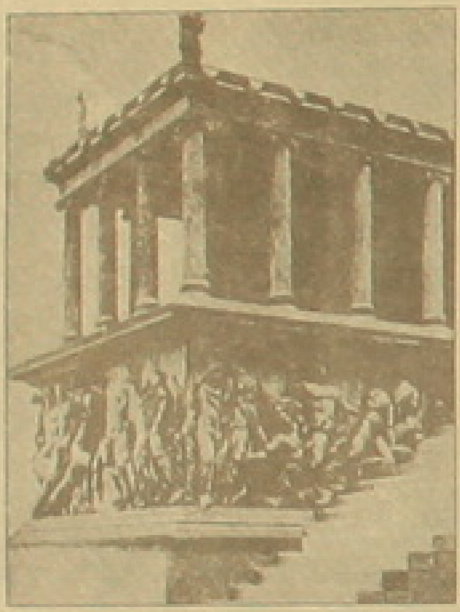

Զարմանալի բան. մենք եւ ուրիշները մեզ մշակութային հզոր ժառանգություն ունեցող ազգ ենք համարում: Եվ ասվածը բնավ էլ չափազանցություն չէ: Երբ 1988-ին մենք ոտքի էինք կանգնել անկախ պետություն ունենալու համար, երբ դրանից երեք տարի հետո իսկապես ձեռք բերեցինք այդ անկախությունը, մեր պետության հեռագա ընթացքը պայմանավորում էինք ոչ միայն մի քանի գրամ մոլիբդենով կամ ոչ անսպառ տուֆի եւ «Ջերմուկի» պաշարներով, այլեւ հենց մշակութային մեր ժառանգությամբ: Ոչ ոքի համար գաղտնիք չէ, որ յոթ դարից ավելի անթագավոր ու անթագ ապրած մի ժողովուրդ ժամանակի փորձությանը դիմակայել է հենց հոգեւոր արժեքների հարստության շնորհիվ: Ուստի շատ զարմանալի էր, որ մեր անկախության 10-րդ տարում միայն մշակութային օրենսդրության հիմունքներ են մշակվում: Ամեն դեպքում այն կա արդեն:

Ծանոթանանք օրենքի նախագծին, որն, անկեղծ ասած, միանշանակ չի կարող գործել:

«Հայաստանի Հանրապետությունում մշակույթի պահպանման ու զարգացման հայեցակարգային հիմնադրույթներում», որը վերոհիշյալ նախագծի հիմքն է կազմում եւ որն այլ կերպ կարելի է կոչել մշակութային պետական քաղաքականություն, նշվում է. «Պետական մշակութային քաղաքականության հիմնական սկզբունքներն են. ա) կառավարման պետական-հասարակական, ժողովրդավարական բնույթը, բ) մշակութային գործունեության ազատությունն ու անկախությունը, գ)..., դ)..., ե)...»: Տարիներ, տասնամյակներ շարունակ մենք զգացել ենք ազգային մշակույթի ազատ զարգացմանը խանգարող սովետական ծանր թաթը, եւ այս իմաստով ազատությունն ու անկախությունն անշուշտ երանելի սահմանազերծումներ են: Բայց փրկվելով մի ծայրահեղությունից մենք մի ուրիշ ծայրահեղության մեջ չե՞նք ընկնի: Վերջին տարիներին դժբախտաբար այս վտանգն իրական դարձավ:

Գաղտնիք չէ, որ մշակութային քաղաքականություն իրականացվում է նաեւ հեռուստատեսության միջոցով: Իսկ ո՞վ կարող է համարձակություն ունենալ ասելու, թե հայկական հեռուստատեսության բազմաթիվ ալիքները եւ ծրագրերն ազգային մշակութային քաղաքականություն են վարում: Եվ պետական, եւ մասնավոր հեռուստածրագրերն այժմ իրենց գոյությունը պահպանում են սենսացիոն նյութերի, սպանությունների, արտակարգ իրավիճակների մասին նյութերի ցուցադրությամբ: Գազանաբարո ֆիլմերի, էրոտիկայի եւ պոռնոգրաֆիայի սահմանները խախտած տեսաժապավենների, ամենագործ մակարդակի գովազդային տեսահոլովակների ցուցադրումը մեր կյանքի սովորական մասն են արդեն կազմում: Բայց, ինչպես ասում են կյանքն է իր ճշմարտացիությամբ: Դժբախտաբար այդպես է: Չարություն, մահ, միմյանց ուղղված թունավոր նետեր... Եթե այս ամենը կարելի կլիներ բնական համարել քաղաքական պայքարում կամ ոստիկանական տեղեկատվություններում, ապա անընդունելի է մշակույթին, հատկապես հայ ազգային մշակույթին առնչվող հարցերը քննարկելիս: Բայց, նորից ասենք դժբախտաբար, մեզ այսօր շատ ավելի քիչ են հուզում Նարեկացին, Տերյանը, մեր հայոց սրբերի վարքերը, հայրենները ու շարականները, մեր մանրանկարչությունն ու Մինասի շեղ գույները: Երկիր են ներմուծվում ամենակասկածելի նպատակներ ունեցող, տասներորդական երկրների համար նախատեսված ֆիլմեր, որոնք ազատորեն ցուցադրվում են հեռուստատեսային էկրաններին: Հեռուստակայաններն անկախ են, ոչ մի օրենքի չեն ենթարկվում, որովհետեւ մշակույթի բնագավառում օրենք չկա: Իսկ եթե անգամ այսօրվա օրենքի նախագիծը վաղը օրենք դառնա, ապա ազգային մշակույթն ավերող ամեն մի թուրք իրեն կապահովագրի 3-րդ հոդվածի 1-ին կետով, որը խոսում է մշակութային գործունեության ազատության մասին:

Չեմ կարող ասել, թե որ երկրի մշակութային օրենքներն են հիմք ընդունվել հայ ազգային մշակութային քաղաքականությունը մշակելիս, սակայն պետք չէր մոռանալ, որ մենք ուրիշ ոչ մի ազգի կամ ժողովրդի նման չենք, որ մենք ունենք մեր ազգային մենթալիտետը, մեր յուրահատկությունները եւ կարող ենք շատ բան կորցնել, եթե փորձենք նմանակել նույնիսկ ֆրանսիական կամ ճապոնական մշակութային օրենսդրություններին: Այս իմաստով գուցե դրությունը շտկվում է 5-րդ հոդվածի շնորհիվ, որով մշակույթի արժեքներ են համարվում «մշակույթի եւ արվեստի երկերը, գեղարվեստական ժողովրդական ստեղծագործությունները եւ արհեստները, բանահյուսությունը, բարոյագիտական եւ գեղագիտական գաղափարատիպերը (իդեալները...)»:

Անչափ կարեւոր է օրենքի նախագծի 4-րդ գլուխը, որտեղ 16-րդ հոդվածում խոսվում է պետության եւ ստեղծագործական աշխատողների հարաբերությունների մասին: «Պետությունը, ասված է այդ հոդվածում, խթանում է ստեղծագործական աշխատողների մշակութային գործունեությունը, ապահովում է ստեղծագործական աշխատողների համար աշխատանքի եւ զբաղվածության պայմաններ, նպաստում է իրենց գործունեությամբ ավանդական եւ ժողովրդական մշակույթին նվիրված ստեղծագործական աշխատողների եւ մանկավարժների սոցիալական պաշտպանվածությանը, աջակցում է ստեղծագործական աշխատողներին ընդլայնելու միջազգային ստեղծագործական շփումները»: Եթե այսպես լինի, ապա անշուշտ երանելի ժամանակներ կսկսվեն մեր մշակույթի հետագա զարգացման եւ մշակութային ոլորտի աշխատողների համար:

Մեր զրույցի ժամանակ նախարար Ռոլանդ Շառոյանը հայտնեց, որ մշակութային օրենքի նախագիծն արդեն գտնվում է կառավարությունում եւ շուտով կներկայացվի ԱԺ քննարկմանը: Հուսանք, որ ի վերջո օրենքը կընդունվի ու կաշխատի, այլապես մշակույթի եւ արվեստի աշխարհում այս շուկայական, ոչ, «բազարական» վիճակը կկանոնակարգվի:

ՍԵՐԳԵՅ ՄԵԼՔՈՆՅԱՆ

ԱՄԵՆ ԻՆՉ ՀԱՅԵՐԻ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ՄԵՆՔ

- Ըստ հին հնդկական վկայությունների թվերի տասնորդական համակարգի ձեւավորումը եւ զրո թվի հայտնագործությունը կատարվել է Հայաստանում:

- Ըստ Էվդոքս Հռոդոսացու եւ Ապոլոն Հռոդոսացու վկայությունների երկաթի ձուլումը առաջին անգամ իրականացվել է Հայաստանում:

- Նյութի պահպանման եւ փոխակերպման օրենքը սահմանել է Հովհաննես Սարկավագը (11-12-րդ դդ.): 13-րդ դարում այն հիմնավորվել է նաեւ Հովհաննես Երզնկացու կողմից: Մինչդեռ այդ օրենքը Եվրոպայում սահմանվել է 18-րդ դարում:

- Վան քաղաքում գտնված սեպագիր մի արձանագրությունում գրված է, որ Ուրարտական թագավորության Մենուա արքան իր Արծիբի (Արծվի) ձիով ցատկել է 22 կանգուն (11 մ 39 սմ): Այս ցուցանիշը գերազանցվեց միայն 20-րդ դարի 60-ական թվականներին:

- Հայկական լեռնաշխարհում հավերժական ձյունով են պատված Մասիս, Սիփան, Նեմրութ եւ Արագած լեռները:

- Հայկական լեռնաշխարհի էնդեմ բույսերի թիվը հասնում է 200-ի, որոնք ինքնատիպ են միայն այս տարածքի համար:

- Հայկական լեռնաշխարհի տարածքում հանդիպում են աշխարհում հայտնի գրեթե բոլոր քարատեսակները:

- Զվարթնոցի տաճարի շինարարության ժամանակ օգտագործվել է փքեցրած օրսիդիան:

- Հայ գրքի տպագրությունից առաջին օրվանից (1515 թ.) մինչեւ օրս աշխարհի տարբեր երկրներում լույս է տեսել ավելի քան 100 հազար անուն հայերեն գիրք:

ՆՈՐ ԳԻՐՔ

Անտիպոեզիայի ժամանակների պոեզիան

Արմեն Շեկոյանը երբեք չի հեռանում պոեզիայի դաշտից

Կարող է թվալ, թե սոված, ջղային մի օր վեր կկենաս, կգնաս Երրորդ մաս, կգտնես Արմեն Շեկոյանին, կհարցնես. «Էս ի՞նչ եղավ մեզ հետ, Արմեն», ու Արմենն էլ կպատասխանի. «Մենք խրվել ենք էս կյանքի մեջ /էս պաղի ու էս տաքի մեջ/, բիբլիական էս ծակի մեջ /պատմական էս ք...ի մեջ.../ Ոտից գլուխ հնամենու/ զարշահոտ է՝ ծանր վրան... /Էլ ինձ լսել չե՞ք կամենում/ քննադատներ մեր Նաիրյան»: Բայց սա միայն կարող է թվալ, խաբուսիկն է, հետ (սխալ) հասկացվողը. քանզի եթե անգամ մեր հարցերի համեմված պատասխանները ստանում ենք Արմեն Շեկոյանի գրավոր կամ բանավոր խոսքից, բնավ էլ չի նշանակում, որ, ահա, ամբողջովին հասկացել ենք Արմեն Շեկոյանին, ու նա մեր ընկերն է: Ճշմարիտ բանաստեղծություններն էդպես են. բոլորի բարեկամն են, որովհետեւ սիրում են բոլորին, որովհետեւ իրենց կեցության արմատը, իրենց էությունը սերն է, ոչ թե ատելությունը:

Ինքը կառապան չի եղել, բարապան չի եղել, հավասի ու նավաստի չի եղել, կոմունիստ ու հումանիստ չի եղել, չի կերել սաղիվի, չի եղել պացիֆիստ, ոչ մի թիմում չի եղել, ողջույն չի հղել ոչ արխադաշ Ալիին, ոչ էլ Բուշրու Դալիին... Ինքն այն հազվագյուտ մարդկանցից մեկն է, որ միշտ բանաստեղծ է, իրեն, ուրիշներին, աշխարհն ու տիեզերքը բանաստեղծորեն է կչռում: Իր կոլեգայի՝ մարդու համար ոչ մի ստույգ բան չի արել... Հա՛, պարզվում է, որ բեղեր էլ դեռ չի պահել ու մոլի պոետ է եղել մի երկրում, ուր ֆուտբոլի մեկնաբաններն անգամ վատ էին... Բայց «զիլ ու դայիմ» մի կյանք է ապրել, ապրում, եւ չի ուզում հեռանալ նույնիսկ իրեն նեղ կոշիկի նման սեղմող այս աշխարհից, որովհետեւ դեռ ոչ բարեկամից է կշտացել, ոչ էլ՝ թշնամուց:

«Ես շարունակ փորձում եմ գրավոր խոսքս հասցնել բանավորիս մակարդակին, բայց շարունակ ինչ-որ բան խանգարում է», խոստովանում է բանաստեղծը: Ինչո՞ւ է այսպես անում, ինչի՞ համար: Պարզ մի պատճառաբանությամբ. բանաստեղծության դասական տեսակը մեռնում է, եւ քանի որ բանաստեղծությունը բնավ մեռնել չի կարող, պետք է այն նոր ձեւով հնչեցնել: Բանաստեղծությունը, ո՛չ, երբեք չի կարող մեռնել ինչ էլ կատարվի աշխարհում, ինչպիսի հեղափոխություններ ու պատերազմներ էլ լինեն, որքան էլ քաղաքական գործիչները գոռգոռան, որքան էլ մսի ու կարտոֆիլի պակաս լինի, որքան էլ խելագարվեն ամբոխները... Միեւնույն է, կգտնվեն բանաստեղծներ, որոնք առավոտ-իրիկուն մարդու կորսվող տեսակին կհուշեն մարդու ճշմարիտ էությունը: Ու որքան իրենց ասած խոսքը թեթեւ, անմեղադիր ու անպարտադիր կլինի, այնքան մեծ կլինի բանաստեղծի արածը:

Արմեն Շեկոյանը խոսում է մեզ հետ ու մեր մասին, ափսոսում է իրեն ու մեզ, փորձում է մեզ ու իրեն փրկել քաղաքական այս լափից, ծուռ հայելիների այս թագավորությունից: Եվ նրա «Անտիպոեզիա» գիրքը (հեղինակի 11-րդ ժողովածուն) իսկապես բարձր մակարդակի պոեզիայի գիրք է, առանց չափազանցության:

ՍԵՐԳԵՅ ԳԱԼՈՅԱՆ

Ռոման Պոլանսկին ակադեմիկոս ընտրվեց

Լեհական ծագումով կինոռեժիսոր Ռոման Պոլանսկին ընտրվել է Ֆրանսիայի Գեղարվեստից ակադեմիայի անդամ, որտեղ նա կզբաղեցնի աշխարհահռչակ Մարսել Կառնեի թափուր թողած բազկաթոռը: Նրա պաշտոնակալության հանդիսավոր արարողությունը բնավ չզարմացրեց ֆրանսիացիներին, քանի որ ակադեմիայի «անմահների» շարքում «Թեսս» ֆիլմի հեղինակի ներկայությունը վաղուց էր սպասվում:

«ՊՈՒԵՆ»

ՕՐԱՑՈՒՅՑ

Հունվարի 18

- 1689 թ. ծնվել է ֆրանսիացի փիլիսոփա-լուսավորիչ Շառլ Մոնտեսքյուն: Իր աշխատություններից մեկում Մոնտեսքյուն պնդել է, որ բռնապետությունը կործանում է հասարակությունը, իզուր չէ, որ հռոմեացիները ուժեղ էին մինչեւ այն ժամանակները, քանի դեռ առաջնորդվում էին ազատության սկզբունքներով:
- 1825 թ. Մոսկվայում բացվել է Մեծ թատրոնի նոր շենքը: Թատրոնը կոչվել է Պետրոս Մեծի անունով եւ տեղավորում էր ավելի քան 1,5 հազար հանդիսական:
- 1835 թ. ծնվել է ռուս կոմպոզիտոր եւ երաժշտական քննադատ Ցեզար Կյուին: Նա մեծ դեր է խաղացել ռուս ազգային երաժշտության զարգացման եւ պրոպագանդման գործում:
- 1745 թ. ծնվել է ռուս զորավար, գեներալ, ֆելդմարշալ Միխայիլ Կուտուզովը:
- 1888 թ. ծնվել է հայ մեծ դերասան Վահրամ Փափազյանը: Նա համարվում է շեքսպիրյան կերպարների անգերազանցելի վարպետ:
- 1904 թ. ծնվել է ռուս խորհրդային դերասան Բորիս Բաբոչկինը: 1934 թ. նկարահանվել է «Չապաեւ» ֆիլմում, որը նրան համաշխարհային փառք բերեց:
- Այս օրը հին հայկական տոմարով Արաց ամսվա Մասիս օրն է:

ՆԱԻՐԱ ԹԱԴԵՎՈՍՅԱՆ

Մարզական

ԾԱՆՐԱՄԱՐՏ

«Հավատում ենք մեր ուժերին»

Հունվարի 16-ին Հայաստանի ծանրամարտի ազգային, երիտասարդական եւ պատանեկան հավաքականները ուսումնամարզական հավաք սկսեցին Ծաղկաձորում։ Մինչ թիմերի Ծաղկաձոր մեկնելը, մենք զրուցեցինք ՀՀ ծանրամարտի ֆեդերացիայի նախագահ եւ ազգային հավաքականի գլխավոր մարզիչ, օլիմպիական չեմպիոն Օգսեն Միրզոյանի հետ։

- Ամեն մի նոր մրցաշրջան յուրատեսակ կարեւորություն ունի, - ասաց Օ. Միրզոյանը, - բայց օլիմպիական տարին նախորդների հետ չի կարելի համեմատել։ Լավ հասկանալով դա՝ ծանրամարտի ազգային ֆեդերացիան մշակել է մեր մարզիկների նախապատրաստման ծրագիր, որը եւ պետք է իրականացնենք։ Այս տարի մեր ծանրամարտիկներին լուրջ փորձություններ են սպասում, մասնավորապես ապրիլի 22-30-ը մեր ազգային հավաքականը կմասնակցի Սոֆիայում կայանալիք Եվրոպայի առաջնությանը, հունիսին՝ աշխարհի երիտասարդական առաջնությանը, որը նախատեսված է անցկացնել Կահիրեում, իսկ օգոստոսին Խորվաթիայի Ռիեկա քաղաքում կայանալիք Եվրոպայի պատանեկան առաջնությանը։ Բայց, իհարկե, մեր աշխատանքի հիմքում Սիդնեյի օլիմպիադայում առավելագույն հաջողության հասնելու նպատակն է։ Այն հանգամանքը, որ անցյալ մրցաշրջանում օլիմպիական ուղեգրեր նվաճած Հայաստանի 18 մարզիկներից 6-ը ծանրամարտիկներ են, ՀՀ պատանեկան հավաքականի հաղթանակն իտալական Լինյանո քաղաքում կայացած Եվրոպայի առաջնությունում, Աշոտ Դանիելյանի նվաճած Եվրոպայի չեմպիոնի եւ Արա Վարդանյանի փոխչեմպիոնի կոչումները, Խաչատուր Քյափանակցյանի եւ Հակոբ Փիլոյանի ելույթներն ու աշխարհի ռեկորդներն Աթենքում կայացած աշխարհի առաջնությունում, վկայում են մեր ծանրամարտի հնարավորությունների մասին։

Այնպես որ, մրցաշրջանից առաջ մենք տրամադրված ենք մարտականորեն եւ հավատում ենք մեր ուժերին, հնարավորություններին։ Հատուկ կցանկանայի նշել երկու հանգամանք։

Առաջինը այն, որ Հայաստանի սպորտի ղեկավարությունն ակտիվորեն աջակցել ու աջակցում է ծանրամարտի, որպես առաջատար մարզաձեւի, զարգացմանը, ՀՀ մշակույթի, երիտասարդության հարցերի եւ սպորտի նախարարությունը, սպորտվարչությունը եւ ազգային օլիմպիական կոմիտեն նպաստում են ծանրամարտիկների հաջողություններին, որոնք դրա անմիջական հետեւանքն են, որի համար մենք շատ շնորհակալ ենք։

Երկրորդը՝ ծանրամարտը Հայաստանի հպարտությունն է եւ ազգային հարստությունը, որի ավանդույթները սրբորեն պահպանվում են։ Մեր մարզաձեւում պահպանված է բոլոր սերունդների մասնագետների համագործակցությունը։ Այս առումով կցանկանայի նշել, որ վերջերս Հայաստանի ծանրամարտի վետերաններից մեկին՝ Գյումրիի, Երեւանի, Հայաստանի ծանրամարտի ֆեդերացիաների երկարամյա նախագահ, մեր սիրելի Էռնեստ Մանուկյանին շնորհվեց ՀՀ ֆիզիկական կուլտուրայի վաստակավոր գործչի կոչում՝ գնահատելով նրա բազմակողմանի եւ արգասաբեր գործունեությունը։ Բարձր կարգի մրցավար Էռնեստ Մանուկյանն այսօր էլ առաջին դիրքերում է. նա ՀՀ ծանրամարտի ֆեդերացիայի պատվավոր նախագահն է։ Օգտվելով հանգամանքից կցանկանայի ֆեդերացիայի, մարզաձեւի բոլոր ներկայացուցիչների անունից ջերմորեն շնորհավորել նրան այս բարձր կոչման առթիվ։

ԶԱՎԵՆ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

Մեկնարկն անհաջող էր

Հոլանդիայի Վեյկ ան Զեե քաղաքում մեկնարկել է շախմատային խոշոր մրցաշար, որին 14 ուժեղագույն գրոսմայստերներ են մասնակցում։

Ըստ վիճակահանության մասնակիցները դասավորվեցին հետեւյալ հերթականությամբ. 1. Սմբատ Լպուտյան (Հայաստան, անհատական վարկանիշը՝ 2605), 2. Յան Թիման (Հոլանդիա, 2655), 3. Պրեդրագ Նիկոլիչ (Բոսնիա եւ Հերցեգովինա, 2659), 4. Պետեր Լեկո (Հունգարիա, 2725), 5. Վլադիմիր Կրամնիկ (Ռուսաստան, 2758), 6. Յուդիթ Պոլգար (Հունգարիա, 2658), 7. Վիկտոր Կորչնոյ (Շվեյցարիա, 2659), 8. Գարրի Կասպարով (Ռուսաստան, 2851), 9. Լոկ վան Վելի (Հոլանդիա, 2646), 10. Մայքլ Ադամս (Անգլիա, 2715), 11. Ալեքսանդր Մորոզեւիչ (Ռուսաստան, 2748), 12. Նայջել Շորտ (Անգլիա, 2683), 13. Վիշվանաթան Անանդ (Հնդկաստան, 2769), 14. Էրուն Պիկետ (Հոլանդիա, 2633)։

Հայաստանի եռակի չեմպիոն Սմբատ Լպուտյանը Վեյկ ան Զեեի փառատոնի գլխավոր մրցաշարին մասնակցելու իրավունք նվաճել է՝ անցյալ տարի՝ հաղթելով «B» մրցաշարում։

Անվանիների հետ մրցակցելը չափազանց դժվար է, եւ, ցավոք, Լպուտյանն անհաջողության մատնվեց առաջին երկու տուրերում։ Նա նախ պարտություն կրեց հոլանդացի Էրուն Պիկետից, ապա նրա հանրահայտ հայրենակից Յան Թիմանից։ Ընդ որում, երկու դեպքում էլ մեր շախմատիստը խաղում էր սպիտակ խաղաքարերով։

Ներկայացնենք նաեւ մյուս արդյունքները։ Առաջին տուր. Կորչնոյ-Կասպարով՝ 0–1, Կրամնիկ-Ադամս՝ 1-0, Թիման-Անանդ, Նիկոլիչ-Շորտ, Լեկո-Մորոզեւիչ, Պոլգար-վան Վելի՝ ոչ-ոքիներ, երկրորդ տուր. Անանդ-Նիկոլիչ՝ 1–0, վան Վելի-Կորչնոյ՝ 0–1, Պիկետ-Կասպարով, Շորտ-Լեկո, Մորոզեւիչ-Կրամնիկ, Ադամս-Պոլգար՝ ոչ-ոքիներ։

Այսպիսով, 2 տուրից հետո մրցաշարային աղյուսակն այսպիսին է. 1–5. Անանդ, Կասպարով, Կրամնիկ, Թիման, Պիկետ՝ 1,5-ական միավոր, 6–10. Լեկո, Պոլգար, Կորչնոյ, Մորոզեւիչ, Շորտ՝ 1-ական, 11–13. Նիկոլիչ, վան Վելի, Ադամս՝ 0,5-ական միավոր, 14. Լպուտյան՝ 0 միավոր։

Երեկ կայացան 3-րդ տուրի հանդիպումները։ Իսկ «Կորուս» մրցաշարի հաղթողը հայտնի կդառնա հունվարի 30-ին։

Երկու հաղթող

Իտալիայի Լինարես քաղաքում ավարտվեց միջազգային ավանդական մրցաշարը, որտեղ հանդես եկան տարբեր երկրների ավելի քան 120 շախմատիստներ։ Մրցաշարի ուժի մասին է ասում այն, որ մասնակիցների թվում էին շուրջ երկու տասնյակ գրոսմայստերներ։

Շվեյցարական խաղակարգով, 10 տուրով անցկացված մրցապայքարում վաստակելով 8-ական միավոր, առաջին-երկրորդ տեղերը բաժանեցին հանրահայտ Լայոշ Պորտիշը (Հունգարիա) եւ Սերգեյ Դոլմատովը (Ռուսաստան)։ Առաջին մրցանակը շնորհվեց ռուս շախմատիստին, որի մրցաշարային գործակիցներն ավելի բարձր էին։ Երրորդ-չորրորդ տեղերը 7,5-ական միավորով բաժանեցին Շարունաս Սուլկիսը (Լիտվա) եւ Սարատ Ջումաեւը (Ուզբեկստան)։

«Անիբալ օփեն» անվանումը կրող այս մրցումներում հանդես եկան նաեւ Հայաստանի 8 շախմատիստներ։ Ահա նրանց արդյունքները. Նորայր Քալանթարյան եւ Գաբրիել Սարգսյան՝ 7-ական միավոր, Աշոտ Անաստասյան եւ Լեւոն Արոնյան՝ 6,5-ական, Արտաշես Մինասյան եւ Դավիթ Կարապետյան՝ 6-ական, Սերո Հովհաննիսյան եւ Արա Մինասյան՝ 5,5-ական։ Իհարկե, կարելի էր ավելի բարձր արդյունքներ ակնկալել, բայց մեր շախմատիստները փոքր-ինչ անհավասար ելույթներ ունեցան։

ՖՈՒՏԲՈԼ

Երկրորդում՝ պարտություն

Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում իր երկրորդ (եւ վերջին) ընկերական խաղն անցկացրեց Հայաստանի ազգային հավաքականը, այս անգամ՝ ԱՄՆ-ի օլիմպիական հավաքականի հետ։

Հիշեցնենք, որ նախորդ կիրակի օրը՝ հունվարի 9-ին, մեր ֆուտբոլիստները ոչ-ոքի (1-1) էին ավարտել իրենց հանդիպումը Գվատեմալայի հավաքականի հետ։ Պարզ էր, որ երկրորդ հանդիպումը մեր թիմի համար ավելի ծանր կլինի։ Նախ՝ բավականին ուժեղ էր մրցակիցը (ԱՄՆ-ի օլիմպիական հավաքականը Սիդնեյ–2000-ի ուղեգիր է նվաճել), երկրորդ՝ ոչ ուժեղագույն կազմով, 17 ֆուտբոլիստներով մրցուղերթի մեկնած թիմի անդամներից մի քանիսը վաստառողջ էին կամ վնասվածքներ էին ստացել նախորդ խաղի ժամանակ։

Ինչեւէ, հունվարի 16-ին Հայաստանի ֆուտբոլիստները Լոս Անջելեսի «Ռոզ Բոուլ» մարզադաշտ մտան չզիջելու մտադրությամբ։ Սակայն դա նրանց չհաջողվեց. խաղն ավարտվեց 3–1 հաշվով՝ հօգուտ ԱՄՆ-ի օլիմպիական հավաքականի։ Ցավոք, խաղի մանրամասները հայտնի չեն։ Միայն գիտենք, որ մեր հավաքականի միակ գոլը խփել է Սամարայի «Կռիլյա Սովետով» թիմում հանդես եկող Տիգրան Պետրոսյանցը։

Մի քանի օրից մեր ֆուտբոլիստները կվերադառնան ու մրցաշրջանին կնախապատրաստվեն իրենց ակումբներում։ Իսկ մենք հուսանք, որ ամերիկյան մրցաշրջագայությունը օգտակար եղավ աշխարհի առաջնության ընտրական խաղերին նախապատրաստվող մեր ընտրանու համար։

Ավելացնենք, որ նույն «Ռոզ Բոուլ» մարզադաշտում, ԱՄՆ-ի օլիմպիական եւ Հայաստանի ազգային հավաքականների խաղից առաջ հանդիպեցին ԱՄՆ-ի եւ Իրանի ազգային հավաքականները։ Այդ նույնպես ընկերական, բայց սկզբունքային մրցավեճը առավելություն չբերեց կողմերից ոչ մեկին։ Իրոք որ մարտական ոչ-ոքի գրանցվեց՝ 1-1։ Առաջին խաղակեսում հաշիվը բացեցին հյուրերը, բայց ընդմիջումից անմիջապես հետո ամերիկացիները հավասարեցրին այն։

Աշխարհի չեմպիոնը «Կորինտիանսն» է

Բրազիլիայում ավարտվեց ակումբային թիմերի աշխարհի անդրանիկ առաջնությունը, որին աշխարհամասերի չեմպիոններն էին մասնակցում։

Ռիո դե Ժանեյրոյի «Մարականա» մարզադաշտում անցկացված եզրափակիչում հանդիպեցին երկու խմբերում առաջին տեղերը գրաված բրազիլական երկու ակումբներ՝ «Կորինտիանսը» եւ «Վասկու դա Գաման»։ Խաղի թե՛ հիմնական, թե՛ լրացուցիչ րոպեների ընթացքում գոլ չարձանագրվեց՝ 0–0։ Չեմպիոնին որոշելու համար նշանակվեցին 11 մետրանոց հարվածներ, որոնք ավելի դիպուկ իրացրին «Կորինտիանսի» ֆուտբոլիստները։ Բրազիլիայի վերջին երկու առաջնությունների հաղթողներն առավելության հասան 4–3 հաշվով եւ նվաճեցին աշխարհի չեմպիոնի կոչումը։

Երրորդ-չորրորդ տեղերը վիճարկեցին «Նեկախսա» (Մեքսիկա) եւ «Ռեալ» (Իսպանիա) թիմերը։ Այս հանդիպումը եւս ոչ-ոքի ավարտվեց՝ 1–1։ Այստեղ եւս հաղթողին որոշեցին 11 մետրանոց հարվածները։ Կրկին գրանցվեց 4–3 հաշիվ՝ հօգուտ մեքսիկացի ֆուտբոլիստների, որոնք էլ նվաճեցին երրորդ մրցանակը։ Այս խաղը նույնպես տեղի ունեցավ «Մարականայում»։

Մրցաշարում սահմանված էին ակումբային թիմերի մրցումների աննախադեպ պարգեւավճարները։ Մրցանակային հիմնադրամը 28 մլն դոլար էր։ Աշխարհի չեմպիոն «Կորինտիանսը» ստացավ 6 մլն, փոխչեմպիոն «Վասկու դա Գաման»՝ 5 մլն, «Նեկախսան»՝ 4 մլն, «Ռեալը»՝ 3 մլն դոլար։ Մրցումների մյուս 4 մասնակիցները՝ «Մանչեսթր յունայթեդ» (Անգլիա), «Սաութ Մելբուռն» (Ավստրալիա), «Ալ Նասր» (Սաուդյան Արաբիա), եւ «Ռաջա» (Մարոկկո) թիմերը, ստացան 2,5-ական մլն դոլար։

Որոշված է ակումբային թիմերի աշխարհի առաջնությունն անցկացնել երկու տարին մեկ։ Սակայն շատերը համոզված են, որ անդրանիկ առաջնության ժամկետները հաջող չէին, նման մրցաշարի համար հունվարը լավագույն ամիսը չէ։ Այս կարծիքին է նաեւ ՖԻՖԱ-ի նախագահ Զեպ Բլատերը։ Միաժամանակ նշվեց, որ նույն ժամերին երկու հանդիպում անցկացնելը նպատակահարմար չէ, չափազանց քիչ հանդիսատես է հետեւում որոշ խաղերի։ Ավելացնենք, որ աշխարհի երկրորդ առաջնությունն իրենց մոտ անցկացնելու համար լուրջ պայքար է ծավալվել մի քանի երկրների միջեւ։

ԲԱԺԻՆԸ ՎԱՐՈՒՄ Է ՌԱԶՄԻԿ ԱՎԱԳՅԱՆԸ

ԽԱՉԲԱՌ

Հունվարի 13-ի համարում տպագրված խաչբառի պատասխանները

Ուղղահայաց

1. Քորդա։ 2. «Շանթ»։ 3. Բոնն։ 4. Ծագոտ։ 7. Ռոսլին։ 8. Ամերքա։ 9. Չիկագո։ 13. «Պոտյոմկին»։ 14. Պիտուիտրին։ 17. «Ակումբ»։ 18. Ասուան։ 19. Բահ։ 20. Մեծ։ 23. Զամբուլ։ 25. Աբրում։ 26. «Ձերմուկ»։ 30. Կապան։ 31. Պիթոն։ 33. Լետա։ 34. Աքով։

Հորիզոնական

5. Բորման։ 6. Բոլյան։ 10. Ռոնդո։ 11. Թաման։ 12. Պոտիե։ 15. Պոտյոմկին։ 16. Հինա։ 18. Անգղ։ 19. Բաս։ 21. Յունոնա։ 22. Երիցուկ։ 24. Համ։ 27. Վարք։ 28. Նկե։ [illegible]9. Պիտերազին։ 32. [illegible] 3[illegible] [illegible]աուրա։ 35. Վիժու[illegible] [illegible]7. Բոստոն։

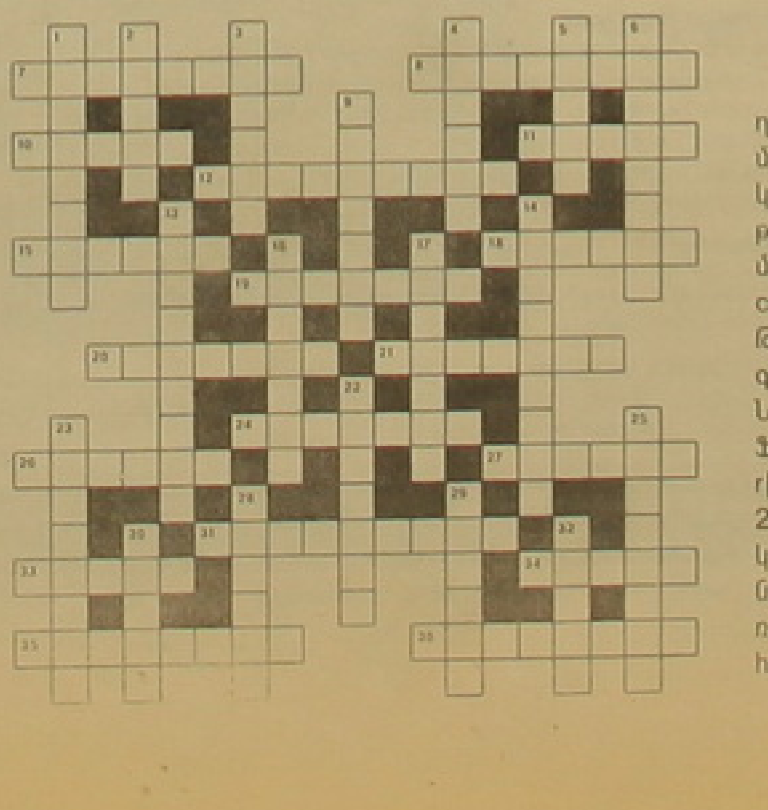

Ուղղահայաց

1. Ֆոսֆորական պարարտանյութ։ 2. 8 տողանոց բանաստեղծական տուն։ 3. Չափանմուշ, ...։ 4. Քիմիական տարր, հողալկալիական մետաղ։ 5. Պուշկինի բանաստեղծություններից։ 6. Հայ ճարտարապետ։ 9. Կիեւյան մեծ իշխան։ 13. Սովետական Միության մարշալ։ 14. Հայոց Արշակունի թագավոր։ 16. Թուրքիայում լույս տեսնող հայկական լրագիր։ 17. Հայ գյուղատնտես, հողագետ։ 22. Նավթամթերքից ստացված քսանյութ։ 23. Ֆրանսիացի նկարիչ, «Աղքատ ընտանիք» նկարի հեղինակը։ 25. Գերմանացի վեներոլոգ։ 28. Մանուկյանի հայտնի ֆիլմը։ 29. Թակարդ, որոգայթ, ծուղակ։ 30. Համերգասրահներում կամ թատրոններում նստելու համար առանձնացված տեղ։ 32. Նավթամթերք ներկրող հայկական ընկերություն։

Հորիզոնական

7. Իտալացի ռեժիսոր եւ սցենարիստ։ 8. Հայ հեղափոխական կին գրող։ 10. Հայ մանրանկարիչ։ 11. Ֆուրմանովի վիպակը, որը նվիրված է 1918-20 թթ. քաղաքացիական պատերազմի լեգենդար հերոսներից մեկին։ 12. «Վալս Բոստոն» երգի կատարողը՝ ռուս էստրադային երգիչ։ 15. Պատմական մարզ Ադրբեջանում։ 18. Ժաննա դ'Արկի հայրենի քաղաքը։ 19. Դեղատուն Երեւանում։ 20. Նավահանգստային քաղաք Հարավային Իտալիայում։ 21. Հայ կոմպոզիտոր, ղեկավարել է սփյուռքում գործող «Սիփան-Կոմիտաս» երգչախումբը։ 24. Քաղաք Հայաստանում։ 26. Թեթեւ կարք։ 27. Խաղողի տեսակ։ 31. Սովետական Միության հայտնի թերապեւտ, ակադեմիկոս։ 33. Արցախյան մարտերի հերոս։ 34. «Զագում միայն աղջիկներն են» կինոնկարի գլխավոր հերոսուհու դերակատարը։ 35. Աշխարհահռչակ ջութակահար։ 36. Հայ բանաստեղծ։

Կազմեց Է. ՍԱՀԵՏՈՒՅԱՆԸ

ԵՐԵՒԱՆ

Նիկոլ Փաշինյանը զրպարտիչ չէ, ուղղակի անփութություն է թույլ տվել

Մեղադրող կողմը վերաորակեց զրպարտության հոդվածը

Վճռաբեկ դատարանում երեկ շարունակվեց «Օրագիր» օրաթերթի գլխավոր խմբագիր Նիկոլ Փաշինյանի գործի դեռեւս հոկտեմբերի 27-ի իրադարձություններից առաջ մեկնարկած քննությունը, որն արդեն իսկ մոտենում է վերջնագծին: Հիշեցնենք. Փաշինյանը բողոքարկել էր Կենտրոն-Նորք Մարաշ առաջին ատյանի դատարանի վճիռը, որը, մեղադրական չորս դրվագների հանրագումարում, մեկ տարվա ազատազրկման էր դատապարտել նրան «Միգա Արմենիա» ՄՊԸ-ին, ԱԺ պատգամավոր Արտաշես Գեղամյանի կնոջը, ԵՊՀ դասախոս Նորիկ Այվազյանին զրպարտելու եւ վիրավորելու, դատական ակտերի հարկադիր կատարման վարչության աշխատակիցներին վիրավորելու, Վճռաբեկ դատարանի վճիռը չկատարելու համար: Ապացույցների հետազոտության փուլն ավարտվել է. երեկ դատական նիստի օրակարգում պաշտպանական եւ մեղադրական ճառերն էին, ակնկալվում էր նաեւ դատավճռի հրապարակումը, սակայն դատարանը, Սուրեն Ղազարյանի նախագահությամբ, հարկ համարեց լսել տուժողներին: Իսկ քանի որ վերջիններս (բացի Վ. Այվազյանից) բացակայում էին, դատական նիստը հետաձգվեց նրանց արտահայտվելու հնարավորություն ընձեռելու համար:

Նիկոլ Փաշինյանի պաշտպանական խոսքը հակիրճ էր, 6-7 ամիս տեւած դատական գործընթացին «մարդկային գնահատական» տալու կտրվածքով. ինքը մեղավոր չէ եւ պարզ հայացքով է նայում ինչպես տուժողների եւ մեղադրողների, այնպես էլ իր ընկերների եւ, մանավանդ, ծնողների աչքերին: Փաշինյանի դատապաշտպան Տիգրան Ջանոյանը դատարանին արդարացնող դատավճիռ կայացնելու ուղղությամբ «կողմնորոշեց» կոչ անելով բեկանել առաջին ատյանի դատարանի վճռում արձանագրված մեղադրանքի ապօրինի դրվագները եւ կարճել գործը, քանզի, նրա համոզմամբ, առաջին ատյանի դատարանի եզրակացությունները Վճռաբեկ դատարանի ձեռք բերած ապացույցներով հիմնավորապես հերքվել են: Բացի այդ, առաջին ատյանի դատարանը սխալ է կիրառել քրեաիրավական օրենքը, թույլ է տվել դատավարական օրենսգրքի էական խախտումներ, ինչը, դատապաշտպանի կարծիքով, դատավճիռը բեկանելու անվիճելի փաստարկ է:

ՀՀ գլխավոր դատախազության մեղադրանքի պաշտպանության վարչության ավագ դատախազ Արթուր Մկրտչյանի մեղադրական ճառը մասամբ հաշվի էր առնում պաշտպանական կողմի մտահոգությունները եւ «Օրագիր» օրաթերթի խմբագրի համար ամենաանընդունելի զրպարտության եւ վիրավորանք հասցնելու հոդվածներով (ՀՀ քր. օր.-ի 131 հոդվածի 1-ին եւ 3-րդ մասերով) մեղադրանքը վերաորակեց պաշտոնական անփութության 184-րդ հոդվածով՝ չստուգված տեղեկատվություն տպագրելու հիմնավորմամբ: Նիկոլ Փաշինյանին առաջադրված հաջորդ մեղադրանքը (քր. օր.-ի 208 հոդվածով) իշխանության ներկայացուցիչներին վիրավորանք հասցնելու դրվագով, ըստ մեղադրողի, լիովին հիմնավորվել է դատաքննության, մասնավորապես դատական ակտի հարկադիր կատարողների, Փաշինյանի եւ «Օրագիր» օրաթերթի աշխատակիցների ցուցմունքներով. պաշտպանական կողմի պատճառաբանությունը, թե հրապարակորեն վիրավորանք հասցնելու հանգամանքը բացակայում է, անհիմն է, քանզի վիրավորանքի փաստը հաստատել են հենց թերթի աշխատակիցները, իսկ վերջիններս ՀՀ նույնպիսի քաղաքացիներ են, ինչպես մյուսները: Այնպես որ, ըստ մեղադրողի, առաջին ատյանի դատարանի վճիռն այդ մասով օրինական է եւ հիմնավոր:

Ինչ վերաբերում է քր. օր.-ի 191-4 հոդվածով առաջադրված մեղադրանքին (վերաքննիչ դատարանի 1999 թ. ապրիլի 27-ի վճիռը չկատարելու), ապա սա եւս արդարացված է՝ հակառակ պաշտպանական կողմի պատճառաբանությանը, թե Փաշինյանին մեղադրանք է առաջադրվել հարկադիր կատարման որոշմանը չենթարկվելու համար. առաջին ատյանի դատավճռում եւ մեղադրական եզրակացության մեջ մասնանշված է բացառապես վերաքննիչ դատարանի վճռի չկատարումը, ինչի համար էլ պատասխանատվություն է նախատեսում գործող օրենսդրությունը:

Վերջին հաշվով առաջին ատյանի դատավճիռը, ըստ մեղադրողի, Փաշինյանի նկատմամբ «ոչ համաչափ պատիժ է սահմանել»՝ լիարժեք հաշվի չառնելով կատարված հանցանքի բնույթն ու հասարակական վտանգավորության աստիճանը, ամբաստանյալի անձը բնութագրող տվյալները: Ըստ այդմ, առաջին ատյանի դատարանի վճիռը պետք է բեկանել եւ արձակել նոր դատավճիռ, եզրակացրեց պրն Մկրտչյանը՝ միջնորդելով Ն. Փաշինյանին մեղավոր ճանաչել քր. օր.-ի 184, 208 եւ 191-4 հոդվածներով՝ դատապարտելով համապատասխանաբար 1 տարի ազատազրկման, 6-ամսյա ուղղիչ աշխատանքների եւ տուգանքի՝ նվազագույն աշխատավարձի 20-ապատիկ չափով, սակայն, քր. օր.-ի 37 հոդվածի համակցությամբ եւ մեղմացուցիչ հանգամանքների հաշվառմամբ, պատիժը հետաձգել մեկ տարի ժամանակով:

Վերջին խոսքը Վճռաբեկ դատարանինն է, որը կարող է էլ ավելի մեղմել մեղադրող կողմի եզրակացությունը: Փաշինյանի դատապաշտպանը մեղադրող կողմին «իր թերությունները մասամբ կոծկելու» միտում վերագրեց՝ խոստանալով ընդդիմանալ վերջինիս «գլուխ պրծացնելու» ջանքերին:

ՍՈՆԱ ՊՈՂՈՍՅԱՆ

BSC Business Support Center

www.bsc.am

BUSINESS SUPPORT CENTER

- Գործարար խորհրդատվություն
- Գործարար դասընթացներ
- Առեւտրի խթանում եւ տեղեկատվություն
- Գործարար օրենսդրության խորհրդատվություն

Վարձակալություն

Շտապ վաճառվում է 3 սենյականոց (96 քմ, եվրանորոգված) բնակարան քաղաքի կենտրոնում:

Հեռախոս **236897**

USAID

AED

Academy for Educational Development

ԱՄՆ միջազգային զարգացման գործակալությունը (USAID) եւ Կրթական զարգացման ակադեմիան (AED)

տեղեկացնում են

տնտեսական թեմաներով գրող լրագրողներին, որ «Անցման շրջանի տնտեսությունների հիմնախնդիրները» զեկուցումների շարքի հերթական հանդիպումը կկայանա **2000 թ., հունվարի 21-ին, ժամը 11:30-ին**, Թեքեյան կենտրոնում *(Խանջյան 50)*:

Հանդիպմանը կմասնակցեն «Հայէներգո» ՊՓԲԸ գործադիր տնօրեն

Կարեն Կարապետյանը

եւ «Հայկական ատոմային էլեկտրակայան» ՓԲԸ խորհրդի նախագահի, գլխավոր տնօրեն

Սուրեն Ազատյանը:

Թեման **«Տարածաշրջանային էներգետիկ շուկայի ձեւավորման հիմնահարցերը»:**

AED

Academy for Educational Development

Position Available

Position: Energy Project Power Engineer
Location: Academy for Educatoinal Development, Yerevan, Armenia
Supervisor: Energy Project Deputy Director

__Duties and Responsibilities:__ The Power Engineer is responsible under the direction of the Deputy Director and Project Director, for the development and implementation of the Strengthening Regional Energy Linkages project in Armenia. The Project Director and the Yerevan Deputy Director supervise the position. Specific responsibilities and duties include, but are not limited to, the following:

- Assist the Project Director and Deputy Director to collect, review and analyze information in relation to the activities of the AED/ Yrevan–Energy office to support activities under the Sterengthening Regional Energy Linkages project, including:
  1. Regional Needs Assessment,
  2. Regional Pricing/Contracting Workshop for Electricity,
  3. Regional Model Development
  4. Regional Cost–Benefit Analysis.
- Prepare and disseminate information on AED's programs in Armenia and worldwide as requested;
- Arrange appointments for the Project Director and Deputy Director as well as short–term consultants working on the project;
- Provide program, administrative and logistical support to US based and third country training programs as well as in–country training in Armenia;
- Contribute to the project's monthly and quarterly reports, as well as the project completion report;
- Participate in preparing different program and operational manuals as needed to assist with the efficient operation of the project's Armenia operations;
- Other duties as assigned by the AED Project Director or Yerevan Deputy Director.

__Education and Experience Required:__

- University graduate with degree in Power Engineering or related fields
- At least five years previous work experience in energy or related fields
- Fluent in English; must be able to do translation (both written and oral) from Armenian to English and English to Armenian
- Experience working with computers, especially electronic spreadsheets (e. g. Excel) and word processing programs.

Application must be received by Thursday, February 1, 2000.

Please e–mail, fax, or deliver in person to AED/Armenia office. Telephone numbers and addresses are listed below.

54A Aygedzor Lane, Yerevan 375019, Armenia
Ph: (3742) 27–17–20; 27–70–08. FAX: (3742) 151–945 Gov: 74–02 Email: aed@arminco. com.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

Բանկերի եւ արժութային փոխանակման կետերի աշխատակիցներին

«Ազգի» խմբագրությունից (Հանրապետության 47) հնարավոր է ձեռք բերել թերթի «Հայաստանի Հանրապետության տարածքում արժութային կարգավորումը եւ վերահսկողությունը» կանոնակարգ 8-ում (նոր խմբագրությամբ) փոփոխություններ եւ լրացումներ կատարելու մասին ՀՀ Կենտրոնական բանկի խորհրդի որոշումը ներառող համարը:

ՀԵՌՈՒՍՏԱԾՐԱԳՐԵՐ

18 հունվար

Հ1

9.00 Հայլուր
9.20 Հեռուստասերիալ «Սուրճ կնոջ բուրմունքով»
10.20 Սամուլի կղզակ
10.30 Հեռուստասերիալ «Ռեյնի մանիֆեստը»
11.00 Մուլտֆիլմ «Պարոն Քացախը եւ տիկին Քացախը»
11.10 Գ/Ֆ «Սպանության պատրանք»
13.00 Հայլուր
13.20 Ռուբիկոն+
17.00 Հայլուր
17.20 Մուտք
18.00 Հեռուստասերիալ «Սուրճ կնոջ բուրմունքով»
19.00 1 լուր
19.10 Հեռուստալոտո
20.00 Համանվագ
20.25 Արտակարգ ալիք
20.35 Տուն-տունիկ
21.00 Հայլուր
21.40 Պրեմիերա
21.55 Գ/Ֆ «Սպանիր ինձ նորից»
23.40 Հայլուր
00.00 Կեսգիշերային ճեպընթաց
01.00 Ռուբիկոն+

Պրոմեթեւս

09.05 Վաղ առավոտյան
10.00 Մուլտֆիլմ
10.25 Երգիծական ծրագիր «Անուշ լինի»
10.45 1999-ի լավագույն երգերը
11.15 Վավերագրական ֆիլմ «Վահան Տերյան»
11.50, 18.05, 20.30, 00.15 Լուրեր
18.20 Մուլտֆիլմ
18.35 Մարզաշխարհն անցած շաբաթ
19.05 Գ/Ֆ «Կարինե»
21.00 Գեղֆիլմ «Մասսայական ոչնչացման զենք»
22.30 Ծանոթ-անծանոթը
22.50 Համանվագ
23.10 Ուշ երեկոյան
23.30 Տեսաֆիլմի պրեմիերա. «Անավարտ ուխտագնացություն»

Ար

9.00 Տոմար
11.00 Յոթ քար
11.30, 20.30 Աստարեզ
19.00 Չղջիկ
19.30, 21.30, 23.30 Սուրհանդակ
19.50 Սամուլի խոսնակ
20.05 Հմայիլ
21.15 Հրապարակ
21.50 Գ/Ֆ «Գողը»
24.00 Զրո ժամ
0.05 Ավեսա
0.30 Խուժան ալիք
0.55 Գ/Ֆ «Հրեշտակների քաղաքը» (ավարտին Սուրհանդակ)

Ա1

7.00 Բարի առավոտ
10.00 Նորություններ
10.15 Սերիալ «Քնքուշ թույն»
16.00 Նորություններ
16.20 Մուլտսերիալ «Գազանների մենամարտը»
16.50 Ամեն ինչ հնարավոր է
17.05 Պատանի գլադիատորները «Լեռան արքան» ծրագրում
17.30 ... Մինչեւ 16 եւ բարձր
18.00 Սերիալ «Քնքուշ թույն»
19.00 Նորություններ
19.25 Ծիծաղի համայնապատկեր. Եվգենի Պետրոսյան
19.55 Փնտրում եմ քեզ
20.50 Սերիալ «Տոկուն աղջիկները»
21.45 Բարի գիշեր, երեխաներ
22.00 Ժամանակ
23.00 Գ/Ֆ «Հեշտ կյանք» (դերերում Յու. Յակովլեւ, Ֆ. Ռանեւսկայա, Վ. Մարեցկայա, 1964 թ.)
00.45 Նշանավոր մարդկանց կյանքը. Վիկտոր Ռոզով
01.15 Նորություններ
01.30 Գ/Ֆ «Մարդը, որ հազար շղթա է կոտրել» (դերերում Վ. Քիլմեր, Չ. Դուրնինգ, Ք. Սեջվիկ, ԱՄՆ, 1987 թ.)

РТР

7.30-10.20 Համայնապատկեր
8.00, 9.00, 10.00 Լուրեր
9.15 Հեռուստատեսային հատուկ մարտական ստորաբաժանում. հերթապահ բաժանմունք
10.20 Քվանտային բժշկագիտություն
10.30 Հեռուստահանդես «Արենա-սպորտ»
11.00 Հոմեոպաթիա եւ առողջություն
11.10 Սերիալ «Գնչուհին»
12.00 Սերիալ «Մեր գաղտնիքի անունը»
13.00 Իմ XX դարը
13.25 Հեռուստատեսային հատուկ մարտական ստորաբաժանում
13.50 Հոմեոպաթիա եւ առողջություն
14.00, 18.00, 20.00, 22.00, 02.00 Լուրեր
14.25 Հեռուստահանդես «Կանանց քաղաք»
15.10 Սերիալ «Անտոնելա»
16.05 Սերիալ «Վայրի հրեշտակը»
16.55 Մուլտֆիլմ «Հրաշք ծառը»
17.00 Խանութ բազմոցի վրա
17.30 Մուլտսերիալ «Գաղտնի գործակալները»
18.20 Աշտարակ
19.05 Սերիալ «Լոս Անջելեսի տաքը-2»
20.30 Սերիալ «Պետերբուրգյան գաղտնիքները»
21.25 Լիակատար մոդեռն
22.45 Կինոյի ժամ. Սյուզեն Սարանդոնը «Կիլենս» թրիլերում (ԱՄՆ)
00.50 «Կ-2»-ը ներկայացնում է
02.20 Հեռուստատեսային հատուկ մարտական ստորաբաժանում. հերթապահ բաժանմունք
02.35 Խանութ բազմոցի վրա

ՍՓՅՈՒՌ ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՎ ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ
հեռախոսով (590000), տեղեկագրով (1800 դրամ), սկավառակով (3600 դրամ), INTERNET ցանցով (www.arminco.com/spyur; spyur.acc.am; armscape.com/spyur)

«Տիգրան Մեծ» հրատարակչության տպարան, Երեւան-23, Արշակունյաց 2. Գրանցման թիվ 65. Դասիչ 69150. Պատվեր 1184. Տպաքանակը 4000. Ստորագրված է տպագրության 17. 01. 2000. Գինը 100 դրամ